

บทที่ 2

เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องความเชื่อในชุมชนในศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองหอย ตำบลแม่แรม อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งอยู่ภายใต้ชุดโครงการวิจัยเรื่อง โครงการหลวง : การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนพื้นที่สูง กรณีศึกษาชุมชนในโครงการหลวงหนองหอย ต.แม่แรม อ.แม่ริม จ.เชียงใหม่ในครั้งนี้ ใช้เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

- 2.1 แนวคิดด้านโลกทัศน์ ความเชื่อ และวัฒนธรรม
- 2.2 แนวคิดทางอภิปรัชญาและจริยศาสตร์
- 2.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดด้านโลกทัศน์ ความเชื่อ และวัฒนธรรม

โลกทัศน์

โลกทัศน์ (Worldviews) คือ ผลรวมของแนวคิดมนุษย์ที่มีต่อโลก มนุษย์ จักรวาล และธรรมชาติซึ่งมนุษย์เกี่ยวข้องสัมพันธ์ด้วย แนวคิดดังกล่าว เป็นแนวคิดพื้นฐาน เป็นค่านิยมและแก่นแกนที่นำมาสู่การหาวิธีปฏิบัติเพื่อให้เป็นไปตามแนวคิดนั้นๆ

ราชบัณฑิตยสถานให้ความหมายโลกทัศน์ว่า โลกทัศน์ มาจากคำ 2 คำ คือ โลก หมายถึง แผ่นดิน โดยปริยายหมายถึง มนุษย์ ทัศน์ (ทรรศนะที่ใช้) หมายถึง ความเห็น การเห็น สิ่งที่เห็น เครื่องรู้เห็น¹

อมรา พงศาพิชญ์ ให้ความหมายว่า โลกทัศน์ คือ ทรรศนะในการมองโลกของบุคคลและกลุ่มบุคคล²

วิทย์ วิศทเวทย์ ให้ความหมายว่า โลกทัศน์ คือ ทรรศนะที่มีต่อโลกและชีวิต³

โลกทัศน์ในมุมมองด้านมานุษยวิทยา คือ ทรรศนะของมนุษย์ที่มีต่อสิ่งแวดล้อมรอบตัวของเขาและกลุ่มที่เขาอาศัยอยู่ รวมไปถึงเผ่าพันธุ์มนุษย์กลุ่มอื่นๆ ซึ่งแสดงออกผ่านความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณี และค่านิยม โดยการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นจนถึงปัจจุบัน

¹ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2525, 2525 หน้า 389

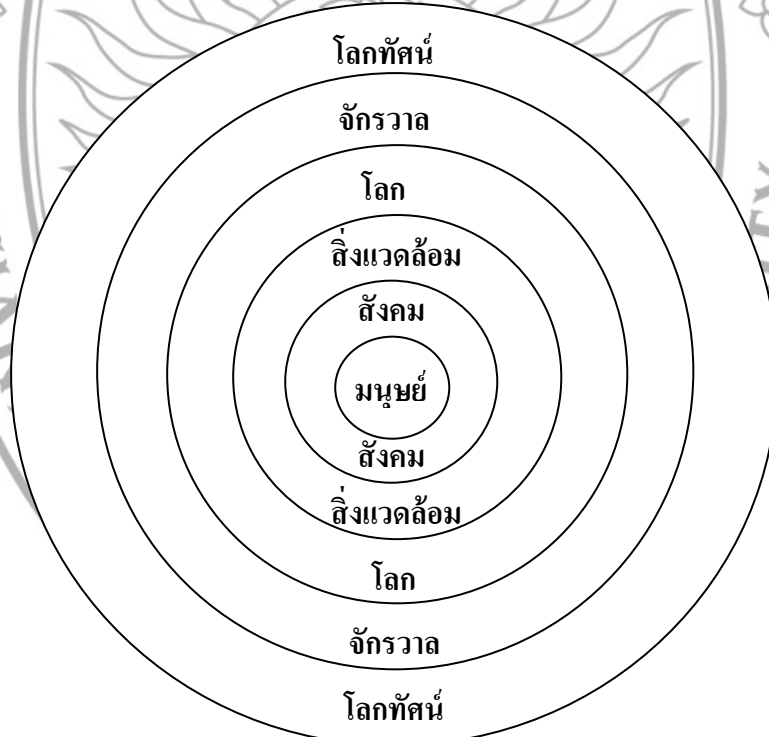
² อมรา พงศาพิชญ์, วัฒนธรรม ศาสนา และชาติพันธุ์: วิเคราะห์สังคมไทยแนวมานุษยวิทยา, 2534 หน้า 80

³ วิทย์ วิศทเวทย์, ปรัชญาทั่วไป, 2523 หน้า 25

มุมมองด้านมานุษยวิทยา มุ่งแสวงหาวิถีชีวิตของมนุษย์ที่ดำเนินเคลื่อนไหวและร่วมกันขับเคลื่อนชุมชน สังคมให้วิวัฒนาการมาได้อย่างแน่นแฟ้นและสามารถผสมกลมกลืนกับกระแสความเชื่ออื่นๆ ได้ ว่ามีรากฐานความคิดมาจากอะไร ซึ่งรากฐานความคิดนี้เองคือโลกทัศน์ที่บุคคลและสังคมในแต่ละกลุ่มมีต่อสิ่งต่างๆ และยึดถือปฏิบัติตามโลกทัศน์นั้นสืบทอดกันมาไม่ขาดสาย

โลกทัศน์ในมุมมองด้านปรัชญา คือ ทศนะของมนุษย์ที่มีต่อโลก จักรวาล ธรรมชาติ และมนุษย์ ว่าเกิดมาจากอะไร มีที่มาที่ไปอย่างไร ดำเนินเคลื่อนไหวไปอย่างไร มีเป้าหมายหรือไม่ ดำเนินไปตามธรรมชาติหรือด้วยพลังอำนาจของสิ่งเหนือธรรมชาติ จุดสิ้นสุดมีหรือไม่และคืออะไร

โลกทัศน์จึงเป็นผลรวมของแนวคิดพื้นฐานที่มนุษย์มีต่อสิ่งแวดล้อมรอบตัว มนุษย์ โลก จักรวาล และธรรมชาติ และสั่งสมบ่มเพาะจนตกผลึกกลายเป็นวิถีชีวิตที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน สำหรับรูปแบบการกระจายของโลทัศน์ซึ่งถือเป็นหลักปรัชญาที่มนุษย์ยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมา จะเป็นไปในลักษณะดังนี้⁴

ภาพที่ 1 รูปแบบการกระจายของ โลทัศน์ที่มนุษย์มีต่อสรรพสิ่ง

⁴ ผู้วิจัย : ภาพนี้เป็นความเห็นของผู้วิจัยที่มองว่า โลทัศน์จะอยู่รอบสรรพสิ่งทั้งหลายตั้งแต่ตัวมนุษย์ไปจนถึงระบบจักรวาล

จะเห็นได้ว่า โลกทัศน์จะครอบคลุมความคิดความเชื่อของมนุษย์ทั้งหมด โดยกระแสความคิดของมนุษย์ที่กลายมาเป็นความเชื่อและมีวิธีปฏิบัติในวิถีชีวิตประจำวันภายในกลุ่ม จะกลายเป็นโลกทัศน์ที่สะท้อนผ่านพิธีกรรมต่างๆ มาโดยตลอด โลกทัศน์จึงเป็นผลจากการตกผลึกทางความคิดของมนุษย์ในแต่ละกลุ่มและแสดงออกผ่านพิธีกรรมหรือกิจกรรมที่กระทำร่วมกันผ่านยุคสมัยมาจนกระทั่งปัจจุบัน

ความเชื่อ⁵

ความเชื่อ หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดที่สืบทอดกันมาอันมีผลต่อพฤติกรรมการแสดงออกของบุคคลหรือกลุ่มชนที่มีต่อสิ่งต่างๆ โดยไม่คำนึงถึงเหตุผลหรือพื้นฐานความเป็นจริง ฉะนั้นความเชื่อจึงมีขอบเขตกว้างขวางมากไม่เพียงแต่จะหมายถึง ความเชื่อในดวงวิญญาณทั้งหลาย ภูตผีปิศาจ คาถาอาคม โขคลางไสยศาสตร์ต่างๆ เท่านั้น แต่ยังรวมถึงปรากฏการณ์ธรรมชาติที่มนุษย์ยอมรับนับถือ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของแต่ละท้องถิ่น

ประเภทของความเชื่อในท้องถิ่น

ความเชื่อของชาวบ้านในท้องถิ่นมีหลายประการ สามารถจำแนกเป็น 7 ประเภท ดังนี้

1. ความเชื่อเกี่ยวกับปรากฏการณ์ธรรมชาติ
2. ความเชื่อที่เกี่ยวกับการเกิดและการตาย
3. ความเชื่อที่เกี่ยวกับการรักษาสุขภาพ
4. ความเชื่อที่เกี่ยวกับการพยากรณ์
5. ความเชื่อที่เกี่ยวกับการประกอบอาชีพ
6. ความเชื่อที่เกี่ยวกับการสูญเสียและได้กลับคืน
7. ความเชื่อเกี่ยวกับครว้เรือน

ความเชื่อเกี่ยวกับปรากฏการณ์ธรรมชาติ

ความเชื่อเรื่องธรรมชาติเกิดขึ้นจากการที่มนุษย์พยายามหาคำตอบให้กับปรากฏการณ์ธรรมชาติที่เกิดขึ้น เป็นความคิดของมนุษย์ต่อปรากฏการณ์ธรรมชาติที่ไม่สามารถอธิบายได้ ก็จะ

⁵ ภิญญ โฉมจิตรธรรม, [http:// benchama.ac.th/social/kanokporn/pdf/lesson%202_03.pdf](http://benchama.ac.th/social/kanokporn/pdf/lesson%202_03.pdf) (ออนไลน์) (สืบค้นเมื่อวันที่ 12 พฤษภาคม 2553)

พยายามอธิบายในรูปของสิ่งที่เหนือธรรมชาติ ดังตัวอย่างความเชื่อในเรื่องปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ ดังต่อไปนี้

- 1) ถ้าอากาศร้อนอบอ้าวและฟ้าแดง ฝนจะตกใหญ่พายุแรง
- 2) ห้ามชี้รั้งกินน้ำ จะทำให้น้ำกุด (น้ำคั่ว)
- 3) ถ้ามดชนไข่ แสดงว่าฝนจะตก
- 4) ถ้าปลุกต้นไม้หลังบ้าน จะทำให้มีคนอดหนุนจนเจือ
- 5) ถ้าปลุกต้นไม้ขมไว้หน้าบ้าน จะทำให้มีคนนิยมชมชอบ

ความเชื่อเกี่ยวกับการเกิดและการตาย

ความเชื่อเกี่ยวกับการเกิด เชื่อกันว่าหากเห็นดาวตกแสดงว่ามีวิญญาณจากสวรรค์จะมาเข้าท้องเพื่อเกิดใหม่ ถ้าเห็นดาวตกบ้านใครบ้านนั้นจะได้ลูก และขณะเห็นดาวตกห้ามไม่ให้ทักเพราะวิญญาณจะไปเข้าท้องสุนัขแทน ซึ่งทำให้เชื่อว่าวิญญาณของทุกคนมาจากสวรรค์แล้วมาเกิดเป็นมนุษย์ เชื่อว่านรกมีไว้สำหรับผู้ทำชั่ว สวรรค์มีไว้สำหรับผู้ทำดี ใครทำชั่วตายไปจะตกนรก ใครทำดีตายไปจะเกิดบนสวรรค์ การเตรียมตัวของมารดาขณะตั้งครรภ์ ก่อนที่จะได้ลูกมารดาบางคนได้ฝันว่าได้แก้วแหวนเงินทองหรือได้พระ เมื่อมีการทำนายฝันเชื่อว่าจะได้ลูกหญิงหรือลูกชาย เมื่อรู้ว่าจะตั้งครรภ์ก็เกิดความเชื่อเกี่ยวกับการปฏิบัติตัว หรือวิธีที่จะทำให้ลูกสมบูรณ์ แข็งแรง แม้แต่การรับประทานอาหารของมารดาที่ตั้งครรภ์ ถ้ามารดารับประทานอาหารที่แปลกพิสดาร ก็เชื่อว่าลูกมาจากภพภูมิที่ไม่ดี

ความเชื่อเกี่ยวกับการตาย ความตายเป็นช่วงสุดท้ายของชีวิตที่ทุกคนกลัว และหากคำตอบว่า เหตุใดจึงต้องตายและตายแล้วไปไหน มนุษย์จึงพยายามสร้างความเชื่อเกี่ยวกับการตายหลายประการเพื่อช่วยขจัดความกลัวนั้น โดยมีรายละเอียดต่างๆ ดังนี้

1) การจัดงานศพให้กับคนตาย มีการอาบน้ำศพ เพื่อเป็นการแสดงความเคารพและขอขมาผู้ตายก่อนบรรจุโลง และมีการนิมนต์พระมาสวด มีการกำหนดวันเผาศพ จะเห็นได้ว่าการกระทำทุกอย่างที่จัดให้กับคนตายนั้นจะเตรียมและทำทุกอย่างให้ดีที่สุดสำหรับคนตาย เพราะถือว่าเป็นการทำให้ครั้งสุดท้ายก่อนที่จะนำไปเผา เชื่อว่าการอาบน้ำศพเป็นการทำความสะอาดร่างกายครั้งสุดท้ายเพื่อให้ร่างกายไร้มลทิน และแต่งกายคนตายให้สวยงามเวลาจากโลกนี้ไปจะได้มีเสื้อผ้าสวมใส่ ส่วนใหญ่จะเลือกชุดที่ผู้ตายชอบมากที่สุด

2) ส่วนประกอบของการมีชีวิตและความแตกต่างที่เกิดขึ้น ได้แก่ การมีรูปร่างและมีจิตใจ ผู้ที่มีชีวิตจะต้องมี 2 ส่วนประกอบกัน รูปร่างของผู้มีชีวิตสามารถสัมผัสได้ เช่น เคลื่อนไหวได้ มีลมหายใจ มีเลือดมีเนื้อ แต่เมื่อตายแล้วรูปร่างก็จะเสื่อมสลายไป วิญญาณจะออกจากร่างและเชื่อว่า

หลังจากการตายแล้ววิญญาณจะไปเกิดใหม่ เมื่อถึงเวลาที่จะไปเกิดเป็นสิ่งมีชีวิตเวียนว่ายอยู่แบบนี้เรื่อยไป จนกว่าจะหมดกรรมแล้วจึงไม่เกิดมาอีก

3) สาเหตุของการป่วยไข้หรือภัยที่นำไปสู่ความตาย สาเหตุที่ทำให้คนตายมีหลายอย่าง เช่น เจ็บป่วยด้วยโรคและถึงแก่ความตายเอง หรือตายด้วยอุบัติเหตุ ความเชื่อในเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เชื่อว่าปฏิบัติต่อผีเรือนไม่ดีก็ทำให้เจ็บป่วย ถ้าแก้ไขไม่ถูกทางจะถึงแก่ความตาย หรือหากถูกทำคุณไสยบางอย่างอาจถึงแก่ความตายได้

ความเชื่อเกี่ยวกับการรักษาสุขภาพ

ในอดีตการแพทย์ยังไม่เจริญก้าวหน้าเช่นในปัจจุบัน วิธีการรักษาโรคหลายวิธีที่ได้ผลตามความเชื่อของกลุ่มชนแต่ละท้องถิ่น และในปัจจุบันชนบางกลุ่มยังมีความเชื่อในการรักษาโรคตามความเชื่อเดิมอยู่ ดังนี้

ความเชื่อเกี่ยวกับสุขภาพและสวัสดิภาพ เป็นความเชื่อว่าจะปฏิบัติตนอย่างไรจึงจะปลอดภัยและมีอนามัยดี เช่น ห้ามหญิงแก่ลูกอ่อนกินชะอมหรือเนื้อควายเผือก จะทำให้ป่วยหรือผู้ป่วยกินไข่จะผิดสำแดง

ความเชื่อเกี่ยวกับยากลางบ้าน เป็นความเชื่อว่ามีส่วนของพืชบางชนิด อวัยวะของสัตว์บางชนิดเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ เช่น ดิน หิน สามารถรักษาโรคได้ ความเชื่อนี้บางครั้งก็จริง บางครั้งก็ไม่จริง

ความเชื่อในสิ่งที่มองไม่เห็น เป็นความเชื่อว่าจะป่วยเพราะกรรมเก่า หรือการรับประทานของแสดงของผีดำแดงเข้าไป การเจ็บป่วยเพราะถูกผีสิงโทษ

ความเชื่อที่เกี่ยวกับการพยากรณ์

การพยากรณ์ หมายถึง การทำนายเกี่ยวกับบุคคล สิ่งที่มีชีวิต สิ่งไม่มีชีวิตและเหตุการณ์ทั้งในอดีตและปัจจุบัน การพยากรณ์เป็นเรื่องที่ทุกคนในสังคมสนใจมาก บางคนเลื่อมใสศรัทธามาก จะยึดการพยากรณ์เป็นหลัก การพยากรณ์เป็นความเชื่อที่สืบทอดกันมา มีการเชื่อกำพุดผู้ที่พยากรณ์เป็นหลัก เชื่อว่าผู้ที่พยากรณ์มีวิชาหยั่งรู้เหตุการณ์ทั้งในอดีตและอนาคตเป็นผู้วิเศษเหนือกว่าบุคคลอื่น แท้จริงแล้วเป็นภูมิปัญญา และเป็นข้อสังเกตที่คนสมัยก่อนรวบรวมไว้คล้ายๆ การเก็บข้อมูลทางสถิติแล้วนำมาใช้ในการพยากรณ์ว่าเป็นอย่างไร อะไรจะเกิดขึ้นต่อไป โดยเฉพาะเรื่องของอนาคต จึงทำให้อยากจะทำอะไรจะเห็นและเฝ้าคอยดูเหตุการณ์จะดำเนินไปตามที่พยากรณ์หรือไม่ เพราะไม่มีใครสามารถรู้เรื่องอนาคตของตัวเองได้

การพยากรณ์แบ่งออกเป็น 4 ประเภท

1) หมวदनรศาสตร์ หมายถึง การพยากรณ์โดยสังเกตลักษณะของร่างกาย ตัวอย่างเช่น

(1) ลักษณะจุมก จมูกกลมมีเนื้อมาก แก้มทั้งสองมีเนื้อบริบูรณ์เสมอกัน ผู้นั้นจะมีทรัพย์มาก

(2) ลักษณะใบหน้า บุคคลที่มีโครงหน้าอ้อมเอิบรูปไข่ หน้าผากกว้างเสมอกันผู้นั้นจะมีอำนาจวาสนาดังราชสีห์ มักได้เป็นใหญ่ มีคนอุปถัมภ์ ชุบเลี้ยง ไม่เดือดร้อน

2) หมวดไสยศาสตร์ หมายถึง ความเชื่อเกี่ยวกับเวทย์มนต์คาถา หรือผีบางเทวดาที่มีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ เช่น เชื่อว่าคาถาบางอย่างทำให้อยู่ยงคงกระพันได้หรือวัตถุบางอย่างมีฤทธิ์เป็นพิเศษ เรียกว่า เครื่องรางของขลัง ส่วนผีบางเทวดามีทั้งดี ไม่ดี เช่น ผีเถน ผีปู่ตา เป็นผีดี ผีปอบ ผีเปรต ผีกระสือ นั้นเป็นผีไม่ดี

3) หมวดหัตถศาสตร์ หมายถึง การทำนายลักษณะชีวิต จิตใจ ความเป็นมาต่างๆ ทั้งในอดีตและอนาคต โดยการสังเกตจากเส้นลายมือ ซึ่งจะต้องดูลักษณะฝ่ามือ นิ้วมือ เล็บ เนินบนฝ่ามือ เส้นลายมือ เป็นต้น

4) หมวดโหราศาสตร์ หมายถึง การทำนายโดยมีการคำนวณเกี่ยวกับ วัน เดือน ปี คนไทยมีความเชื่อในเรื่องคำทำนาย โชคชะตาชีวิต โดยดูตำราโหราศาสตร์ ตำราพรหมชาติซึ่งจะทำนายปีเกิด ลักษณะประจำปีเกิด และวิถีชีวิตของคนที่เกิดในแต่ละปี ความเชื่อทางด้านโหราศาสตร์เกี่ยวกับฤกษ์ยาม เช่น การปลูกบ้าน การแต่งงาน การบวชนาค การตั้งศาลพระภูมิ การทำนายความฝัน ลักษณะของสัตว์เลี้ยง เช่น

- (1) ปลูกเรือนวันพฤหัสบดีเป็นมงคล
- (2) ตัดผมวันพุธ ไม่เป็นมงคล
- (3) ฝันเห็นงู แสดงว่าพบเนื้อคู่
- (4) ฝันว่าฝันร่วง แสดงว่า จะมีการเสียชีวิต

ความเชื่อเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ

ความเชื่อเกี่ยวกับอาชีพเป็นความเชื่อหรือการกระทำที่เกี่ยวข้องกับอาชีพต่างๆ จะกล่าวในอาชีพหลักๆ ของคนไทยในภาคต่างๆ คือ

1) อาชีพเกษตรกรรม คนอีสานส่วนมากมีอาชีพทำนาทำไร่ เพราะสภาพทางภูมิศาสตร์เอื้ออำนวย ความเชื่อเกี่ยวกับอาชีพเกษตรกรรม เช่น การบวงสรวงผีตาแฮกก่อนทำนา การทำบุญคูณลาน การทำบุญข้าวจี เพื่อเป็นสิริมงคลในการประกอบอาชีพด้านการเกษตร

2) อาชีพล่าสัตว์ป่า เรียกว่านายพราน เชื่อว่าในป่าจะมีเจ้าป่าเป็นผู้ดูแลรักษาป่า การเข้าไปในป่าจะต้องไม่ทำให้เจ้าป่าโกรธ มิฉะนั้นจะเกิดอันตราย ขณะเดินเข้าป่าห้ามพูดคุยเสียงดัง และยังมีความเชื่อเรื่องผีป่า คนเดินป่าจะต้องมีคาถาอาคมและเครื่องรางของขลังป้องกันอันตรายจากผีป่าและสัตว์ป่า

3) อาชีพการแสดง โดยเฉพาะการแสดงที่เป็นศิลปะชั้นสูง หากผู้แสดงไม่มีความเชื่อมั่นในตนเองสูง ย่อมไม่สามารถถ่ายทอดงานศิลปะและอารมณ์ให้ผู้ชมคล้อยตามทำให้เกิดอารมณ์ตามที่ผู้แสดงต้องการได้ ความเชื่อดังกล่าวจะช่วยให้ผู้แสดงมีความเชื่อมั่นในตนเอง และสามารถสวมวิญญาณของตนเอง สามารถแสดงได้ด้วยความราบรื่น ทำให้ผู้ชมพอใจ

ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับการสูญเสียและได้กลับคืน

เหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการสูญเสียหรือสูญหาย การสูญหายนี้อาจจะถูกคนร้ายขโมยไปหรือจำไม่ได้ว่าเก็บของนั้นไว้ที่ไหน ในกรณีที่ทำของหาย ถ้าเป็นของเล่นเด็กหล่น เช่น สร้อยอาจใช้วิธีโยนเข็มเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการช่วยชี้นำให้หาของที่หายพบ หรืออาจมีการเสี่ยงทายโดยการโยนสิ่งของพร้อมอธิษฐาน ถ้าสิ่งของที่เสี่ยงทายชี้ไปทางใดก็จะไปหาตามทิศนั้น เป็นต้น ความเชื่อเรื่องการสูญเสียและการได้กลับคืน อาจเป็นการที่ผู้ที่กำลังทุกข์ใจให้มีกิจกรรมหรือมีกำลังใจ มีความหวังว่าจะหาสิ่งที่สูญเสียไปกลับคืนมาได้ ในขณะที่เดียวกัน เวลาที่ยังหาสิ่งของไม่พบ จะได้เริ่มมีสติพิจารณาย้อนหลังอย่างรอบคอบ

ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับครัวเรือน

ครัวเรือนเป็นสถานที่อาศัยของคน และเป็นที่รวมของบุคคลที่เรารักใคร่ เช่น บิดามารดา ปู่ ย่า ตา ยาย ลูก หลาน และพี่น้อง หรือเป็นสถานที่เรากำลังจะสร้างครอบครัวต่อไปจึงมีความเชื่อเกี่ยวกับครัวเรือนที่ต้องปฏิบัติ เพื่อความสุขของคนและคนในครอบครัว ความเชื่อเกี่ยวกับครัวเรือนอาจพิจารณาได้ 4 ประเภท คือ

1) ความเชื่อเกี่ยวกับบุคคล ชาวบ้านทั่วไปเชื่อว่าในแต่ละครัวเรือน จะมีผีเรือนคอยคุ้มครอง ดูแลลูกหลานที่อยู่ในครัวเรือน ดูแลทรัพย์สิน การกระทำอะไรก็ตามต้องบอกให้ผีเรือนรับทราบด้วย ถ้าไม่บอกจะเป็นการผิดผี ถ้ามีการผิดผี ผีเรือนจะเข้าร่างของคนและบอกกล่าวการทำ ความผิดนั้น ในงานเทศกาลที่สำคัญจะมีการเซ่นไหว้ผีเรือน นอกจากการเชื่อเรื่องผีเรือนแล้ว ยังเชื่อเรื่องของผีบรรพบุรุษด้วย จึงต้องมีการเซ่นไหว้บรรพบุรุษด้วย

2) ความเชื่อเรื่องเกี่ยวกับบ้าน คนไทยเชื่อว่าการปลูกเรือนต้องหันหน้าไปทางทิศตะวันออก การทำประตูบ้านนิยมทำประตูให้เปิดเข้าไปในบ้าน เพื่อความปลอดภัยของเจ้าของบ้าน หากมีคนร้ายมาทำร้ายจะได้เปิดประตูบังตนเองไว้ และมีความเชื่อในเรื่องของการปลูกบ้านตามวันปลูกบ้านตามเดือน หรือเชื่อในเรื่องของการปลูกเรือน จะต้องดูฤกษ์ยามในการลงเสาเอกและมีการดูแลลักษณะบ้านเรือนอีกด้วยเมื่อปลูกบ้านเสร็จแล้วก็ต้องมีการทำบุญขึ้นบ้านใหม่ และมีพิธียกศาลพระภูมิด้วยเพื่อให้เทวดาในศาลพระภูมิดูแลรักษาบ้านเรือนและสมาชิกของครัวเรือนให้ปลอดภัย

3) ความเชื่อเกี่ยวกับอาหาร เชื่อว่าคนป่วยกินได้เฉพาะข้าวต้ม กับเกลือหรือปลาแห้ง หึงหลังคลอดใหม่ๆ กินได้เฉพาะข้าวกับเกลือ บางทีอนุโลมให้กินข้าวกับไก่ย่างได้ แต่ต้องเว้นอาหารผักทุกชนิด หรือคนประกอบอาชีพบางอย่าง เช่น หมอไสยศาสตร์ ห้ามไม่ให้รับประทานอาหารพวกเนื้อ เป็นต้น

4) ความเชื่อเกี่ยวกับเครื่องใช้ในบ้าน ความเชื่อเกี่ยวกับเตาไฟมีผีที่ศักดิ์สิทธิ์ประจำอยู่ เรียกว่า ผีแม่ก้อนเสา (เตาไฟ) เพราะเตาหุงหาอาหารให้กินได้ เชื่อว่าเด็กที่รดที่นอนให้ไปกราบแม่ก้อนเสา แล้วเด็กจะไม่รูดที่นอนอีก และสิ่งที่ต้องระวังเป็นพิเศษเกี่ยวกับของใช้ในบ้าน คือในงานแต่งงานห้ามทำสิ่งของหรือภาชนะแตกหัก ห้ามไม่ให้พานบายศรีล้ม เพราะเชื่อว่าจะหมายถึงความแตกร้างของสามีภรรยา

วัฒนธรรม

สุพัตรา สุภาพ ให้ความหมายของคำว่าวัฒนธรรมดังนี้ “วัฒนธรรม” มาจากคำว่า “culture” ในภาษาอังกฤษ ซึ่งมีรากศัพท์มาจาก cultura ในภาษาละติน มีความหมายว่า การเพาะปลูกและบำรุงให้เจริญงอกงาม และ คำว่า “วัฒนธรรม” เป็นคำที่เกิดจากการรวมคำ 2 คำ ในลักษณะสมาสเข้าด้วยกัน ได้แก่ วัฒนธรรม หรือวัฒนธรรม พัฒนา ก็ได้ แปลว่า ความเจริญงอกงามรุ่งเรือง ก้าวหน้า ธรรม แปลว่าการกระทำหรือข้อที่ควรปฏิบัติ เช่น เบนจศีล แปลว่า ข้อห้าม เบนจธรรม แปลว่า ข้อปฏิบัติ ดังนั้น คำว่า วัฒนธรรม จึงหมายถึงข้อที่กำหนดให้มนุษย์ปฏิบัติเพื่อเกิดความเจริญงอกงาม ทั้งด้านกาย วาจา ใจ ไปพร้อมกันทั้งหมดจะมีอย่างเดียวกันไม่ได้⁶

พระยาอนุมานราชชน กล่าวถึงความหมายของวัฒนธรรมว่า “วัฒนธรรมคือสิ่งที่มนุษย์เปลี่ยนแปลงปรับปรุงหรือผลิตสร้างขึ้นเพื่อความเจริญงอกงามในวิถีชีวิตของมนุษย์ในส่วนรวมที่ถ่ายทอดกันได้ เลียนแบบกันได้ เอาอย่างกันได้ วัฒนธรรมจึงเป็นสิ่งที่อันเป็นผลผลิตของส่วนรวมที่มนุษย์ได้เรียนรู้มาจากคนสมัยก่อนสืบทอดกันมาเป็นประเพณี วัฒนธรรมจึงเป็นทั้งความคิดเห็นหรือการกระทำของมนุษย์ในส่วนรวมที่เป็นลักษณะเดียวกัน และสำแดงให้ปรากฏเป็นภาษา ความเชื่อ ระเบียบ ประเพณี”⁷

วัฒนธรรมจึงเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากผลของกิจกรรม ซึ่งมนุษย์ได้คิดค้นขึ้นมาเพื่อนำไปสู่แนวการปฏิบัติที่ถูกต้อง ดีงาม เหมาะสม ก่อให้เกิดความสงบสุข ความสามัคคีกันในกลุ่มคณะของสังคม และจะทำให้สังคมนั้นมีกฎ ระเบียบ กติกาในการอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุขปลอดภัย

⁶ สุพัตรา สุภาพ, สังคมและวัฒนธรรมไทย คำนิยม ครอบครวั ศาสนา ประเพณี, 2536 หน้า 1-5

⁷ พระยาอนุมานราชชน, วัฒนธรรม, 2538 หน้า 16

ประชาชนในกลุ่มสังคมต่างก็ยึดมั่นในคุณธรรมและศีลธรรมจึงจะเอ่ยว่ากลุ่มสังคมนั้นมีวัฒนธรรมที่ดี แต่ถ้าขาดคุณธรรมและศีลธรรมแล้ว วัฒนธรรมในกลุ่มของสังคมนั้นจะไม่เกิดขึ้นด้วย ทั้งนี้เพราะค่านิยมนั้นเป็นพื้นฐานของการเกิดวัฒนธรรม เพราะค่านิยมจะเกิดจากแนวความคิดของผู้นำทางสังคมคิดขึ้นมาเพื่อเป็นแนวทางในการปกครองของกลุ่มของสังคม และแนวคิดนั้นจะต้องให้สมาชิกในสังคมยอมรับเป็นส่วนใหญ่จึงจะถือว่าใช้ได้แล้วให้ยึดถือปฏิบัติสืบทอดต่อกันไปเรื่อย และการปฏิบัติสืบทอดกันไปเรื่อยๆ นั่นก็จะเป็นการนำสู่การเกิดขนบธรรมเนียมประเพณี และขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีจะต้องได้มาจากสมาชิกในสังคมยึดมั่นในคุณธรรม และศีลธรรมด้วย จึงจะก่อให้เกิดวัฒนธรรมตามมา

ประเภทของวัฒนธรรม

ยศ สันตสมบัติ ได้กล่าวไว้ในหนังสือมนุษย์กับวัฒนธรรม และได้แบ่งวัฒนธรรมออกเป็นประเภทต่างๆ ดังนี้

1. คติธรรม (Moral culture) เป็นวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับหลักของการดำเนินชีวิตในสังคมส่วนใหญ่เป็นเรื่องของจิตใจ โดยเน้นทางด้านคุณธรรม ศีลธรรม เพราะถือว่าเป็นสิ่งจำเป็นของชีวิตมนุษย์ ถ้าหากขาดวัฒนธรรมทางด้านคติธรรม จะทำให้เป็นมนุษย์ที่ไม่สมบูรณ์ อยู่ในสังคม ได้ด้วยความลำบาก เข้ากับคนอื่นได้ยาก เพราะต้องมีความขยันหมั่นเพียร ความประหยัดความเสียสละ ความรักใคร่สามัคคีกันในกลุ่ม มีความซื่อสัตย์สุจริตต่อตนเองครอบครัว และส่วนรวม ตรงต่อเวลารู้จักใช้สติปัญญาในทางที่ถูกที่ควรเหมาะสมกับกาลเทศะ

2. เนติธรรม (Legal culture) เป็นวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับกฎหมาย กฎเกณฑ์ของสังคมหรือขนบธรรมเนียมประเพณีที่สังคมส่วนใหญ่ยอมรับว่ามีความสำคัญเท่าเทียมกันกับกฎหมาย ถ้าหากประชาชนในสังคมทุกคนต่างยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณี มีคุณธรรมและมีศีลธรรม กฎหมายนั้นก็คงไม่จำเป็นต่อการนำมาใช้ปกครองสังคม แต่เพราะมนุษย์เรามีความรู้ความฉลาดมากขึ้นจึงมีการหลีกเลี่ยงกฎหมายของตนเอง ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีทั้งกฎหมาย และขนบธรรมเนียมประเพณีเพื่อควบคุม และปิดช่องว่างของกฎเกณฑ์แต่ละอย่างให้ประชาชนในสังคมไม่ทำความผิดหรือทำความผิดน้อยลง

3. วัตถุธรรม (Material culture) เป็นวัฒนธรรมเกี่ยวกับวัตถุเครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ ในการดำรงชีวิต เช่น เกี่ยวกับการกินคือยู่ติ เครื่องนุ่งห่ม บ้านเรือน ยารักษาโรค โบราณวัตถุ โบราณสถาน ศิลปวัตถุ สิ่งของที่เป็นสาธารณสมบัติ เพื่อการประกอบอาชีพ เป็นการเพิ่มพูนรายได้ยกฐานะความเป็นอยู่ของตนเองให้สูงขึ้น

4. สหธรรม (Social culture) เป็นวัฒนธรรมทางสังคม ซึ่งรวมถึงคุณธรรมต่างๆ ที่ทำให้มนุษย์เราอยู่ร่วมกันอย่างผาสุกถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน รวมทั้งระเบียบมารยาทที่พึงปฏิบัติต่อกันในสังคมทุกชนิด ทุกรูปแบบอย่างเหมาะสมถูกต้อง

นอกจากนั้น ชค สันตสมบัติ ยังได้กล่าวถึงประเภทของวัฒนธรรมในด้านต่างๆ สามารถเรียกได้ดังนี้

1. องค์กรวัตถุ (symbolic objects) คือ วัฒนธรรมวัตถุที่สามารถสัมผัสจับต้องได้และมีรูปร่าง เช่น เครื่องมือเครื่องใช้ โรงเรียน โรงงาน ภาพเขียน เครื่องจักรสาน มหรสพ โบสถ์ วิหาร และส่วนที่ไม่มีรูปร่าง เช่น ภาษา สัญลักษณ์ในการติดต่อสื่อความหมาย หลักวิชาคำนวณ (ตัวเลข) มาตรา ชั่ง ตวง วัด

2. องค์กร (Association or organization) หมายถึง กลุ่มที่มีการจัดอย่างเป็นระเบียบหรือมีโครงสร้างอย่างเป็นทางการ มีการวางกฎเกณฑ์ระเบียบข้อบังคับและวัตถุประสงค์ไว้อย่างแน่นอน เป็นกลุ่มที่มีความสำคัญที่สุดในสังคมที่ซับซ้อน เช่น ครอบครัว สหพันธกรรมกร ลูกเสือ สภากาชาด วัด ฯลฯ โดยทั่วไปบุคคลที่มาร่วมกันเพื่อดำเนินการตามวัตถุประสงค์บางอย่าง และวัตถุประสงค์ก็อาจจะเป็นเรื่องไม่ใหญ่โตก็ได้

3. องค์กรพิธีการ (Usage) เป็นขนบธรรมเนียมประเพณีที่ยอมรับกันโดยทั่วไป เช่น พิธีกรรมต่างๆ ตั้งแต่เรื่องการเกิด หมั้น แต่งงาน บวชนาค ตาย ปลูกบ้าน ขึ้นบ้านใหม่ ฯลฯ ซึ่งศาสนาก็มีอิทธิพลอยู่บ้างไม่มากนักน้อย รวมตลอดถึงพิธีการแต่งกายและรับประทานอาหาร เช่น เวลาไปงานที่เป็นทางการของทางราชการ หญิงมักจะต้องแต่งชุดไทย ชายก็แต่งชุดเต็มยศ หรือการดูแลอาหาร ปัจจุบันในงานต่างๆ ก็มักจะออกมาในรูปแบบแฟ้ตต์ ดินเนอร์ ชัน โดก เป็นต้น โดยวิธีการเหล่านี้มีการเปลี่ยนแปลงไปบ้างตามสภาพของสังคม

4. องค์กรคติ (concepts) หมายถึง ความเข้าใจ ความเชื่อ ความคิดเห็น ตลอดจนอุดมการณ์ต่างๆ เช่น ความเชื่อว่าการเป็นเครื่องชี้เจตนา ความเชื่อมั่นเรื่องการมีตัวเดียวเมียเดียว (monogamy) ความเชื่อในเรื่องตายแล้วเกิดใหม่ ความเชื่อในเรื่องพระเจ้าองค์เดียว (monotheism) หรือหลายองค์ (polytheism) ตลอดจนอุดมการณ์ ทศนคติ การยอมรับว่าสิ่งใดถูกหรือผิด สมควรหรือไม่ ซึ่งแล้วแต่กลุ่มชนใดจะใช้เป็นมาตรฐานในการตัดสิน หรือเป็นเครื่องวัดในสภาพแวดล้อมของตน ⁸

ในด้านการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม มีนักวิชาการแสดงทัศนะในแต่ละด้านที่แตกต่างกันออกไป เช่น ฌรงค์ เส็งประชา ได้ให้แนวคิดในเรื่องนี้ โดยสรุปความว่า วัฒนธรรมย่อมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ สาเหตุหลักเนื่องจากปัญหาที่มนุษย์ประสบอยู่เป็นประจำประกอบกับมีความ

⁸ ชค สันตสมบัติ, มนุษย์กับวัฒนธรรม, 2537 หน้า 42-44

ต้องการที่อยากจะทำให้วิถีชีวิตของตนเอง ของครอบครัวมีสภาพที่ดีขึ้นกว่าเดิม จะเห็นได้ว่า วัฒนธรรมกับสังคมต้องไปด้วยกัน มีผลเกี่ยวเนื่องกัน วัฒนธรรมมักจะเน้นหนักในด้านวิถีชีวิต ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี ศาสนา วัตถุ ค่านิยม ซึ่งความจริงแล้วสิ่งเหล่านี้ก็มีความสัมพันธ์กับโครงสร้างของสังคมด้วยเช่นกัน การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมต้องอาศัยตัวการ หรือผู้กระทำ ซึ่งต้องเป็นบุคคลในสังคม สาเหตุแห่งการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมสามารถแบ่งออกเป็นข้อย่อยๆ ได้ดังนี้

1. เนื่องจากการทำนุบำรุงส่งเสริมวัฒนธรรม เพื่อปรุงแต่งวัฒนธรรมสังคมของตนให้เจริญงอกงามขึ้น มีการคิดค้นวัฒนธรรมใหม่ มีการปรับปรุงคัดแปลงวัฒนธรรมเดิมให้เหมาะสมกับสังคมปัจจุบัน ซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

2. การเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติ อันได้แก่ สภาพของดินฟ้าอากาศ ซึ่งเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ เช่น ความเสื่อมคุณภาพของเนื้อดินที่เกิดขึ้น น้ำท่วม ลมพายุ ความแห้งแล้ง และความหนาวเย็น การเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติดังกล่าวกระตุ้นให้มนุษย์ประดิษฐ์สิ่งใหม่ๆ เพื่อควบคุมการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว เช่น ผลิตปุ๋ยเพื่อทำให้เนื้อดินอุดมสมบูรณ์ ประดิษฐ์เครื่องปรับอากาศเพื่อขจัดความร้อนอบอ้าวของอากาศทำให้วิถีชีวิตหรือวัฒนธรรมของมนุษย์เปลี่ยนแปลงไป

3. การเปลี่ยนแปลงในความต้องการของมนุษย์ โดยเหตุที่มนุษย์มีเชาวน์ปัญญาสูง ความนึกคิดของมนุษย์จึงเป็นไปอย่างกว้างขวาง กล่าวกันว่ามนุษย์เป็นทาสของความนึกคิดของตนเองอยู่ตลอดเวลา และความนึกคิดนี้ได้นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในความต้องการของมนุษย์ มนุษย์จำเป็นต้องแสวงหาสิ่งตอบสนองความต้องการของงานที่เพิ่มขึ้นโดยลำดับ เช่น คิดค้นสิ่งใหม่ๆ และวิธีการใหม่ๆ ขึ้นมาอันเป็นผลให้วัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไป

4. การเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมทางสังคม สังคมมนุษย์ย่อมไม่อยู่คงที่มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอยู่ตลอดเวลา เช่น จำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้นทำให้มีการแข่งขันกันสูงขึ้น ตลอดจนการขัดแย้งระหว่างชนชั้นเพิ่มมากขึ้น อันเป็นปัญหา มนุษย์จึงต้องหาวิธีการและสร้างระเบียบปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหาย่างยากดังกล่าว ดังนั้นวัฒนธรรมของมนุษย์ย่อมเปลี่ยนแปลงไปด้วย

5. การแลกเปลี่ยนหิบบัณฑิตวัฒนธรรม มนุษย์ในสังคมต่างๆ มีการติดต่อสื่อสารอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบันนี้ การคมนาคมติดต่อถึงกันนั้นเป็นไปอย่างสะดวกรวดเร็ว การแลกเปลี่ยนหิบบัณฑิตวัฒนธรรมจึงเป็นไปอย่างกว้างขวาง

6. วัฒนธรรมอาจเปลี่ยนแปลงได้จากพัฒนาการของความรู้ และเทคโนโลยีใหม่ๆ ที่สังคมสร้างขึ้นหรือหิบบัณฑิตมาจากสังคมอื่น ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางทัศนคติความเชื่อแบบเดิมหันไปหิบบัณฑิตใหม่ เพื่อต้องการให้เป็นผู้ที่เรียกว่าทันสมัยไม่ล้าหลัง ผู้นำทางสังคมจะปรับปรุงแนวความคิดใหม่ๆ อยู่เสมอเพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติของคนในสังคม

7. วัฒนธรรมอาจเปลี่ยนแปลงได้เนื่องจากความประสงค์ของผู้มีอำนาจในสังคม ตัวอย่างของการเปลี่ยนแปลงด้านการแต่งกาย และด้านอื่นๆ ในสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม อดีต นายกรัฐมนตรีของไทยช่วงปี พ.ศ. 2481-2487

8. เนื่องจากการมองเห็นประโยชน์และความจำเป็นของสิ่งนั้นๆ ทำให้ผู้คนรับเอา วัฒนธรรมนั้นๆ มาใช้ในการดำเนินชีวิต เช่นเมื่อมีประชากรมากขึ้นก็จำเป็นต้องอาศัยการผลิตแบบ อุตสาหกรรม มีการใช้เครื่องจักรช่วยในการผลิตระบบโรงงาน⁹

แนวคิดเกี่ยวกับการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม

การผสมกลมกลืน (Assimilation) ได้แก่ กระบวนการที่กลุ่มชนที่มีภูมิหลังแตกต่างกัน แต่ อยู่ในบริเวณเดียวกัน ได้ก่อให้เกิดมีวัฒนธรรมร่วมกันที่คล้ายๆ กันในเรื่องหรือประเด็นกว้างๆ อัน ยังผลให้มีเอกภาพแห่งชาติขึ้นมา ตลอดจนมีการดูดซึมทางวัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อยให้เข้าไปสู่ วัฒนธรรมหลักในสังคม ตามรากศัพท์ภาษาอังกฤษ “การผสมกลมกลืน ได้แก่กระบวนการที่ทำให้ สภาพเหมือนกันหรือเหมือนกันยิ่งขึ้น” ในทางสังคมมนุษย์วิทยาใช้ในความหมายดังนี้ “กระบวนการที่กลุ่มชนมักได้แก่ชนกลุ่มน้อยหรือกลุ่มที่อพยพเข้ามาได้มีการติดต่อกับกลุ่มอื่นๆ จนกระทั่งได้ถูกดูดซึมหรือรับวัฒนธรรมของกลุ่มชนนั้นๆ”¹⁰

การผสมกลมกลืนเชิงวัฒนธรรมนี้ย่อมดำเนินไปอย่างช้าๆ ค่อยเป็นค่อยไป และใช้เวลา ยาวนาน การติดต่อสื่อสารและด้วยการมีส่วนร่วมในชีวิตสังคมย่อมทำให้มีการรับวัฒนธรรมใหม่ อันยังผลให้วัฒนธรรมเดิมเสื่อมหรือสูญไป¹¹ กระบวนการแห่งการผสมกลมกลืนเริ่มใช้เป็นถนน วันเวย์ ชนกลุ่มน้อยอาจเป็นฝ่ายรับจากกลุ่มใหญ่เป็นส่วนมากก็จริง แต่ชนกลุ่มน้อยก็เป็นผู้ให้ ได้ ด้วย กระบวนการผสมกลมกลืนนี้เป็นกระบวนการชุกคลีวิถี หรือ Two-way process แต่การรับและ การให้ไม่จำเป็นจะต้องสมดุลกันหรือเท่าเทียมกัน ชนกลุ่มน้อยอาจมีแนวโน้มที่จะรับมากกว่าเสีย การผสมกลมกลืนมิได้หมายความว่าชนกลุ่มน้อยจะสูญเสียดั้งเดิมของตนเองไปทั้งหมด¹²

การผสมกลมกลืนบางครั้งใช้ในความหมายเดียวกันกับการรับวัฒนธรรม (Acculturation) ซึ่งแสดงความแตกต่างได้ คือ

⁹ ณรงค์ เส็งประชา, มานุษยวิทยาประยุกต์ในการพัฒนาชุมชน, 2541 หน้า 9-17

¹⁰ Webster's New World Dictionary of American Language, 1972 : 85 (อ้างใน ชัชวาทย์ เจริญวงศ์, 2541 หน้า 16)

¹¹ ปิ๋ว อังกากรณ์, เสียชีพอ่าเสียสิ้น, 2517 หน้า 2-21

¹² Arnold Green ,1952 : 66 (อ้างใน ชัชวาทย์ เจริญวงศ์, 2541 หน้า 18)

1. การผสมกลมกลืน คือการที่ชนกลุ่มน้อยสอดประสานเชิงวัฒนธรรมเข้ากับกลุ่มใหญ่ในสังคม ความสัมพันธ์จะต้องถึงขั้นที่ยอมรับชนกลุ่มน้อยให้เป็นพลเมือง มีสิทธิในการเข้าสมาคม ร่วมกิจกรรม นักวิชาการเรียกว่าเป็นการสอดประสานเชิงโครงสร้างหรือ Structureassimilation

2. การรับวัฒนธรรม (Acculturation) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น (ยังไม่ถึงขั้นผสมกลมกลืน) ในชนกลุ่มน้อย เป็นการตอบสนองต่อสิ่งแวดล้อมอันเป็นสังคมใหญ่เป็นการผสมกลมกลืนเชิงพฤติกรรม (Behavioral assimilation) แทบทุกประเทศประสบปัญหาชนกลุ่มน้อย เช่นคนจีน คนต่างชาติที่อพยพลี้ภัยทางการเมืองหรือเหตุผลอื่น นโยบายที่รัฐบาลใช้กับชนกลุ่มน้อยของตนในประเทศต่างๆ ทั่วโลก คือ

2.1 นโยบายแยกพวก (Segregation) การแบ่งแยกที่ชนกลุ่มน้อยกับกลุ่มใหญ่ไม่ติดต่อสัมพันธ์กัน ต่างคนต่างอยู่ ไม่มีประเทศใดใช้แล้ว เพราะไม่อาจแก้ไขปัญหาทั้งระยะสั้นและระยะยาว

2.2 นโยบายรวมพวก (Integration) แบบที่ชนกลุ่มน้อยจงรักภักดีมีความสัมพันธ์กับสังคมกลุ่มใหญ่แต่ยังคงรักษาธรรมเนียมประเพณีความเชื่อดั้งเดิมของตนไว้

3. นโยบายผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม (Assimilation) เป็นวิธีการที่พยายามให้ชนกลุ่มน้อยค่อยผสมกลมกลืนทางด้านวัฒนธรรมกับชนกลุ่มใหญ่ทั้งทางด้านขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ สภาพชีวิตความเป็นอยู่ นโยบายนี้เป็นนโยบายที่ประเทศต่างๆ นิยมใช้ในปัจจุบัน¹³

ชนกลุ่มน้อย (Minority group) หมายถึง กลุ่มชนในสังคมที่มีเอกลักษณ์บางอย่าง โดยเฉพาะเชื้อชาติ สัญชาติ แตกต่างจากคนกลุ่มใหญ่และมีจำนวนน้อยกว่าชนกลุ่มใหญ่ ปัญหาชนกลุ่มน้อยเป็นปัญหาที่ละเอียดอ่อน มีผลกระทบต่อความมั่นคงของชาติทั้งในด้านการเมืองเศรษฐกิจและสังคมจิตวิทยา เป็นความจำเป็นที่ต้องมีการร่วมมือแก้ไข สำหรับประเทศไทยถือว่าชนกลุ่มน้อยอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก เช่น ชาวจีน ชาวเขา มุสลิม ญวนอพยพ และยังมีกลุ่มผู้พลัดถิ่นทางการเมืองกลุ่มต่างๆ เช่น กลุ่มจีนฮ่ออพยพ กลุ่มผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่า ซึ่งเป็นปัญหาที่รัฐบาลต้องหาทางแก้ไขและช่วยเหลือตามหลักการในด้านมนุษยธรรม ในขณะที่เดียวกันก็ต้องกำหนดนโยบายเกี่ยวกับผู้อพยพอย่างรอบคอบ โดยคำนึงถึงความมั่นคงปลอดภัยของประเทศเป็นสำคัญ¹⁴

ชนกลุ่มน้อยกับผลทางสังคมและการเมือง ในประชาคมทางการเมืองหนึ่งๆ ถ้าไม่ได้แก้ไข ปัญหาที่เกิดขึ้นย่อมนำไปสู่ปัญหาทางสังคมและการเมืองซึ่งในเรื่องนี้ ฌูฟล ฌันชชัย ได้กล่าวสรุปไว้ดังนี้

¹³ ฌูฟล ฌันชชัย, แนวความคิดและทฤษฎีในการพัฒนาประเทศและการพัฒนาชนบท, 2528 หน้า 162

¹⁴ ชูดา จิตพิทักษ์, มนุษย์กับบรรณกรรม, 2528 หน้า 167-169

1. ผลทางสังคมที่เกิดขึ้นคือความมีอคติ (Prejudice) และการเลือกปฏิบัติ (Discrimination) ความมีอคติเกิดขึ้นโดยความรู้สึกว่าชนกลุ่มน้อยเป็นที่น่ารังเกียจ ในขณะที่เดียวกันที่ชนกลุ่มน้อยก็จะมีอคติกับชนกลุ่มใหญ่ในแง่ลบเช่นเดียวกัน ผลของอคติอาจแปรสภาพออกมาเป็นการกระทำหรือนโยบาย ในลักษณะการเลือกปฏิบัติย่อมมีผลกระทบต่อความรู้สึกอันหนึ่งอันเดียวกัน ความรู้สึกโกรธแค้น รู้สึกเป็นศัตรู แบ่งเขาแบ่งเรา จนถึงขั้นกระทบกระทั่ง เกิดการจลาจลและประหัตประหารกัน

2. ผลทางการเมืองที่เห็นง่าย ๆ คือความแตกแยกของผู้คนในสังคมเดียวกัน เกิดความแตกร้าง ขาดความสามัคคี ขาดเสถียรภาพทางการเมือง ทำให้ยากแก่การมุ่งพัฒนาประเทศให้เกิดความเจริญในด้านต่างๆ อีกทั้งเป็นการขัดต่อการพัฒนาการเมืองในขั้นตอนแรกคือการรวมชาติในลักษณะของรัฐชาติ (Nation state) หรือชาติรัฐเพื่อได้มาซึ่งหน่วยการเมืองที่เป็นปึกแผ่น จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการผสมผสานกลมกลืนให้สมาชิกของประชาคมการเมืองมีความจงรักภักดีต่อหน่วยการเมืองเดียวกัน¹⁵

ขจัตถัย บุรุษพัฒน์ ได้กล่าวถึงการแยกชาวม้งในเขตภาคเหนือของประเทศไทยตามลักษณะของการแต่งกายและภาษาที่ใช้ โดยแบ่งเป็น 3 เผ่า คือ ม้งดำหรือน้ำเงิน ม้งขาว และม้งกัวมะบา สำหรับม้งดำ ซึ่งแบ่งออกเป็นสาขาย่อย 3 สาขา คือ ม้งดอก ม้งลาย และม้งดำ การแบ่งม้งออกเป็น 3 เผ่านี้ก็โดยอาศัยความแตกต่างทางภาษา และความแตกต่างของเครื่องแต่งกาย ตลอดจนชื่อที่ม้งใช้เรียกตัวเอง¹⁶

ภาษาม้ง เป็นภาษาที่มีเสียงก้องและเป็นคำโดดๆ ต่างกับภาษาจีนทั้งคำและการออกเสียง มีคำศัพท์จำนวนมากยืมมาจากภาษาจีน ไทย ลาว และชนชาติอื่นๆ ที่ม้งมีความสัมพันธ์ด้วยชาวม้งแต่ละกลุ่มใช้ภาษาที่แตกต่างกันบ้าง ในประเทศไทยชาวม้งใช้ภาษาไทยเป็นภาษากลางในการติดต่อสัมพันธ์กันระหว่างชาวม้งแต่ละกลุ่ม

ในด้านการติดต่อสัมพันธ์กับคนไทย ชาวม้งได้มีการนำเอาสินค้ามาแลกเปลี่ยนกับพ่อค้าคนไทยในตำบลหรืออำเภอใกล้เคียง บางครั้งมีการเดินทางเข้ามาถึงตัวจังหวัด อย่างเช่นที่จังหวัดเชียงใหม่ มีการนำสินค้ามาขาย ณ ที่เป็นแหล่งชุมชนเป็นประจำ สินค้าหลักที่ชาวม้งต้องการเป็นประจำได้แก่ เกลือ นอกจากนี้ก็มีของใช้เบ็ดเตล็ด เช่น ถ่านไฟฉาย ไม้ขีดไฟ น้ำมัน เสื้อผ้าและอื่นๆ ตามความจำเป็นเท่านั้น ในการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้านั้น ไม่มีมาตรฐานแต่จะขึ้นอยู่กับความพอใจของทั้งสองฝ่าย

¹⁵ ฉัฐพล ขันธไชย, แนวความคิดและทฤษฎีในการพัฒนาประเทศและการพัฒนาชนบท, 2528 หน้า 57

¹⁶ ขจัตถัย บุรุษพัฒน์, ชาวเขา, 2538 หน้า 25

ปัจจุบันหมู่บ้านชาวม้งส่วนใหญ่ มีการพัฒนาจนมีสภาพใกล้เคียงกับหมู่บ้านของคนไทยพื้นราบ ชาวม้งบางคนเป็นเจ้าของไร่โดยมีคนไทยพื้นราบเป็นลูกจ้าง และบางคนเป็นพ่อค้าคนกลาง มีการนำสินค้ามาขายในเมืองเป็นประจำ

2.2 แนวคิดทางอภิปรัชญาและจริยศาสตร์

แนวคิดทางอภิปรัชญา

อภิปรัชญา เป็นคำแปลของคำว่า Metaphysics ซึ่งเป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยความแท้จริงหรือสารัตถะ (Reality Essence) มีปรัชญาอีกสาขาหนึ่งที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับ Metaphysics คือ Ontology แปลว่า ภาววิทยา ซึ่งเป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยความมี (being) ศาสตร์ทั้งสองนี้มีความเกี่ยวข้องกันเพราะว่า Metaphysics คือ ศาสตร์ที่ว่าด้วยความแท้จริงหรือสารัตถะว่ามีจริงหรือไม่ Ontology ก็ศึกษาเรื่องความมีอยู่ของความแท้จริง หรือสารัตถะนั้นเป็นจริงอย่างไรโดยทั่วไปถือว่าศาสตร์ทั้งสองนี้ศึกษาเรื่องเดียวกัน คือ ความมีอยู่ของความแท้จริง หรือความแท้จริงที่มีอยู่ เพราะฉะนั้นจึงถือว่าศาสตร์ทั้งสองเป็นเรื่องเดียวกัน

อภิปรัชญาเมื่อพิจารณาตามรูปศัพท์ อภิปรัชญามาจากคำว่า “อภิ” หมายถึง ความยิ่งใหญ่ สูงสุด เหนือสุด และปรัชญา หมายถึง ความรู้อันประเสริฐเมื่อรวมเข้าด้วยกัน “อภิปรัชญา” จึงหมายถึง ปรัชญาที่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่อยู่นอกเหนือจากการเห็นต่างๆ ไป หรือความรู้ที่อยู่นอกเหนือการรู้เห็นใดๆ แต่สามารถรู้และเข้าใจด้วยเหตุผล

สสารนิยม หรือวัตถุนิยม (Materialism)

ถ้าเราถามตัวเองว่าอะไรบ้างที่เป็นจริง เราอาจดูที่ตัวเราก่อนที่เราถามได้ว่าอะไรจริงก็เพราะมีตัวเรา ตัวเราที่ที่นั่นที่เห็นได้ชัดก็คือร่างกาย ทั้งที่เห็นอยู่ภายนอกและอวัยวะที่อยู่ภายใน การปฏิเสธความมีอยู่ของร่างกายเรานั้นว่าเป็นเรื่องแปลกประหลาด แม้ว่าจะมีนักปรัชญาบางคนมีเหตุผลในการปฏิเสธเรื่องดังกล่าวก็ตาม โดยทั่วไปแล้วคนเรามากมายยืนยันความมีอยู่จริงของร่างกาย

นอกจากร่างกายเราแล้วเรายังเชื่อว่า ร่างกายของผู้อื่นก็เป็นจริงเช่นเดียวกับร่างกายของเรา ร่างกายของสัตว์ ต้นไม้ และสิ่งไม่มีชีวิตเช่นก้อนหิน แร่ธาตุก็ล้วนเป็นจริงทั้งสิ้น จึงกล่าวได้ว่าคนเราโดยทั่วไปเชื่อประสาทสัมผัส และสิ่งที่ประสาทสัมผัสก็คือกายหรือวัตถุที่มีคุณสมบัติต่างๆ

วัตถุที่เราเห็นนั้นมีการประกอบกันขึ้นจากส่วนประกอบย่อย ๆ ซับซ้อนเป็นชั้น ๆ เช่นร่างกายประกอบด้วยระบบต่าง ๆ เช่น ระบบการไหลเวียนของโลหิต ระบบโครงกระดูก ระบบเนื้อเยื่อ ระบบเหล่านี้ก็ประกอบด้วยอวัยวะที่ทำงานร่วมกันในระบบ เช่น หัวใจ ปอด เส้นโลหิต

อวัยวะเหล่านี้ก็มีส่วนประกอบย่อยเช่น หัวใจแบ่งเป็นห้อง มีลิ้นหัวใจ มีเส้นเลือด ในเลือดก็มี ส่วนประกอบย่อยลงไปอีก

การพิจารณาเช่นนี้ทำให้เกิดปัญหาว่าเมื่อเราแบ่งแยกสิ่งใดสิ่งหนึ่งย่อยลงไปเรื่อยๆ จะถึงความจริงขั้นพื้นฐาน ซึ่งแบ่งต่อไปอีกไม่ได้ ความจริงนี้คืออะไร มีหนึ่งหรือมากกว่าหนึ่ง แม้คำตอบเรื่องนี้จะต่างกันแต่พวกสสารนิยมต่างก็ยอมรับว่า ความจริงพื้นฐานนี้ยังเป็นสสารหรือวัตถุ เช่น ธาตุส คิว คือ น้ำ เอ็มพีโคเคลส คิวคือธาตุ 4 ดิน น้ำ ลม ไฟ บางคนคิดว่าเป็นสสารที่ไม่ มีคุณสมบัติใดๆ เลย เช่น อเนกซิแมนเดอร์ และคนที่มีอิทธิพลต่อความคิดของคนรุ่นหลังมากคือ เดโมคริตุส ซึ่งคิดว่าสสารที่เล็กที่สุดนั้นคืออะตอม (Atom) ซึ่งความหมายไม่เหมือนอะตอมของ ธาตุในวิทยาศาสตร์ปัจจุบัน คำว่า อะตอมที่เดโมคริตุส ใช้นั้นเป็นคำเรียกสิ่งที่เขาไม่รู้ชัดว่าเป็น อะไร รู้แต่ว่าแบ่งไม่ได้และเป็นที่มาของทุกสิ่ง คือทุกสิ่งประกอบขึ้นด้วยอะตอม คำว่า อะตอม ดังกล่าวก็เช่นเดียวกับคำว่า อีเธอร์ (Ether) ในสมัยต่อมาที่นักวิทยาศาสตร์ใช้โดยที่เชื่อว่ามีอยู่ แต่ไม่ รู้ว่าเป็นอย่างไร เดโมคริตุสใช้คำว่าอะตอมตามความหมายตรงตัวคือ Atom (to cut) แปลว่า แบ่ง ไม่ได้

แนวทางที่กรีกศึกษาสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นสสารวัตถุคือการแบ่งหรือการวิเคราะห์แยกแยะ องค์ประกอบเป็นส่วนประกอบย่อยของมันนั้น เกิดเป็นแนวทางที่นักวิทยาศาสตร์ใช้คือ วิธีที่จะ เข้าใจและวิธีที่จะอธิบายสิ่งใดก็คือการแยกให้เห็นองค์ประกอบย่อยและความสัมพันธ์ระหว่าง องค์ประกอบเหล่านั้น เช่น นักวิทยาศาสตร์นำคำว่าอะตอมมาใช้กับหน่วยเล็กที่สุดที่เป็น องค์ประกอบของธาตุ จนมีการค้นคว้าหาวิธีแบ่งแยกอะตอมของธาตุได้ จึงกล่าวได้ว่า นักวิทยาศาสตร์ปัจจุบันก็คือผู้ดำเนินรอยตามสสารนิยมในอดีต แต่สามารถใช้วิธีทดสอบแทนการ คาดคะเนเอาด้วยการอ้างเหตุผลอย่างนักปรัชญาแต่ก่อน

ความคิดดังกล่าวข้างต้นทำให้เราสามารถสรุปแนวความคิดของสสารนิยมได้เป็นข้อๆ ดังนี้

1. สสารนิยมเชื่อว่าสิ่งที่เป็นจริงมีชนิดเดียวคือสิ่งที่อยู่ในขอบเขตของประสาทสัมผัส ได้แก่ สสารและพลังงานตามความหมายของวิทยาศาสตร์ ทั้งสสารและพลังงานที่วิทยาศาสตร์ถือว่าเป็นความจริงนี้ปรัชญาเรียกรวมๆ ว่า สสาร

2. สิ่งต่างๆ ที่เรารู้ด้วยประสาทสัมผัสที่ปรากฏอยู่รอบตัวเรานี้ประกอบด้วยสสาร ส่วน สสารเบื้องต้นอันเป็นที่มาของสสารอื่นๆ คือ ธาตุนั้น จะมีเพียงชนิดเดียวหรือมากกว่าและคือธาตุ อะไรนั้น ปรัชญาแต่ละสำนักเชื่อต่างกันและเชื่อต่างกับวิทยาศาสตร์

3. ความจริงอื่นใดที่อยู่พ้นขอบเขตของประสาทสัมผัสไม่มีอยู่ ความจริงนามธรรมที่เรา เชื่อกันนั้นเป็นเพียงสิ่งที่คนเราสมมติขึ้นตามความคิดและจินตนาการของเรา หาได้มีอยู่จริงตามที่ เราคิดฝันไม่

4. ความจริงบางอย่างเช่น จิต มิใช่ความจริงอีกประเภทหนึ่ง แต่จิตก็คือผลการทำงานของกาย จิตไม่มีอยู่จริง
5. คุณค่าทั้งหลายที่มนุษย์เชื่อกัน ก็เป็นเพียงสิ่งที่มนุษย์สมมติขึ้นเพื่อประโยชน์ทางสังคม ไม่ได้มีอยู่จริง และไม่ตายตัว ขึ้นกับสภาวะของแต่ละสังคมในแต่ละยุคสมัย
6. ความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ เป็นไปตามกฎ สาเหตุและผล (causation, cause and effect หรือ causality)
7. ความเปลี่ยนแปลงของสสารมาจากสาเหตุภายนอกผลักดัน และดำเนินต่อๆ กันไปเป็นระบบ เช่นเดียวกับเครื่องจักร ความเปลี่ยนแปลงแบบนี้เรียกว่า ความเปลี่ยนแปลงแบบกลไก
8. ทิศทางของความเปลี่ยนแปลงขึ้นอยู่กับปัจจัยหรือสาเหตุภายนอก จึงเป็นความเปลี่ยนแปลงแบบไม่รู้ทิศทางล่วงหน้า หรือเป็นความเปลี่ยนแปลงแบบคาด

จิตนิยม (Idealism)

คำว่า จิตนิยมมีความหมายซับซ้อน เนื่องจากนักปรัชญาจิตนิยมมีความคิดแตกต่างกัน โดยจะไม่นำเรื่องที่สลับซับซ้อนดังกล่าวมาอธิบาย แต่จะใช้วิธีนิยามอย่างกว้างๆ แล้วจะแสดงวิธีพิจารณาว่าเหตุใดจึงเกิดแนวคิดจิตนิยมขึ้นได้ ทั้งๆ ที่แนวคิดนี้ต้องยืนยันและพิสูจน์สิ่งที่เป็นามธรรมซึ่งมองเห็นไม่ได้จับต้องไม่ได้ว่ามีอยู่จริง ซึ่งเป็นเรื่องที่คุณเหมือนจะขัดกับสามัญสำนึกอย่างยิ่ง

ในความหมายกว้างๆ จิตนิยมคือ แนวความคิดที่เชื่อว่า ความจริงแท้มีลักษณะเป็นจิตหรือนามธรรม จิตนิยมจัดเชื่อว่าความจริงมีชนิดเดียว ความจริงที่เป็นวัตถุหรือสสารนั้นเป็นมายาหรือเป็นรูปหนึ่งของจิต เช่น ความคิดของนักปรัชญาชื่อ เบอกรคลีย์ และปรัชญาอินเดียลัทธิวทานตะของสังคราจารย์ เป็นต้น

จิตนิยมโดยทั่วไปมักจะยอมรับความจริงของสสารวัตถุในระดับหนึ่ง แม้ไม่ยอมรับว่าเป็นความจริงแท้เท่าจิต ดังที่พวก ทวินิยม (Dualism) ยอมรับ จิตนิยมประเภทนี้ถือว่าจิตจริงกว่าหรือสำคัญกว่าสสารวัตถุ ศาสนามักจะเป็นจิตนิยมประเภทนี้ คริสต์ศาสนาเชื่อว่าพระเจ้าเป็นความจริงแท้ แต่โลกและสสารสิ่งที่พระเจ้าสร้างก็เป็นจริงด้วยเช่นกัน เพียงแต่สำคัญและจริงน้อยกว่าผู้สร้าง พระพุทธศาสนาก็ยอมรับความจริงของกายและจิตเป็นองค์ประกอบของมนุษย์ แต่ก็ให้ความสำคัญแก่จิตมากกว่ากาย แม้ยอมรับความจริงของโลกวัตถุแต่ก็เน้นการพัฒนาจิตเพื่อไปสู่นิพพานเป็นจุดหมายสูงสุดของชีวิต ปัญหาที่เราควรคิดในที่นี้ก็คือทำไมคนเราจึงเชื่อว่าจิตหรือสิ่งนามธรรมอื่นๆ มีอยู่และสำคัญกว่ากายหรือวัตถุต่างๆ ที่เรามองไม่เห็นจิต จับต้องจิตไม่ได้

เมื่อเราแหงนมองท้องฟ้าในเวลากลางวันที่มีดวงอาทิตย์จะเห็นเมฆสีเทาหม่นและผืนฟ้าสีน้ำเงิน ส่วนกลางคืนเราเห็นท้องฟ้าเหมือนผืนกำแพงสีดำที่มีดวงดาวทั้งหลายเรียงรายเคลื่อนไปหมด แต่ที่จริงไม่มีท้องฟ้าอย่างที่เรเห็นเป็นผืนกว้างนั้น ทะเลสีครามที่งามล้วนจนกินมาพรรณนาจะมีสีครามดังก่ำก้ำหาไม่ สิ่งที่เห็นได้ไม่จำเป็นต้องมีจริง ท้องฟ้าในเวลากลางวันที่เราเห็นเป็นสีฟ้าและอยู่ใกล้นั้น เมื่อขึ้นเครื่องบินไปดูจริงๆ ก็ไม่มีอยู่ มีแต่เมฆกับอากาศที่ไม่มีสีปรากฏ ท้องฟ้าเวลากลางคืนที่เห็นเป็นสีดำนั้นก็เพราะขาดแสงสว่าง หากใช้เป็นผืนแผ่นสีดำไม่ ดาวทั้งหลายก็มีได้วางอยู่บนแผ่นฟ้า แต่ว่าลอยอยู่ในอวกาศอันแจ่มจ้า ยังร่างกายของเรานี้ที่เป็นสิ่งใกล้ตัวที่สุด และเราเห็นว่างที่ดาวอยู่ในขณะนี้ ที่แท้ก็ไม่ถาวรไม่คงทน แต่เปลี่ยนแปลงอยู่ทุกขณะ

ประสาทสัมผัสมิได้รายงานความจริงแก่เราเสมอไป ทางรถไฟที่แลเห็นเป็นจุดบรรจบกันนั้นก็เป็นตัวอย่าง ที่แท้วางคู่ขนานกันไปโดยตลอดสม่ำเสมอ แต่สายตาไม่อาจเสนอตามความจริง ต้องอ้างอิงจากรถไฟที่วิ่งมาได้ตามรางนั้นว่าไม่มีล้อที่จะแยกห่างจากกันออกไปตามที่สายตาเราเห็นเมื่อเป็นเช่นนั้นก็ต้องว่าตาของเราหลอกตัวเราเอง

สิ่งที่เห็นอาจไม่จริง และสิ่งที่จริงก็อาจมองไม่เห็น ทำไมคนเราจึงต้องใช้แว่นขยาย ที่เราต้องใช้ก็เพราะต้องการเห็นความจริงที่มองเห็นไม่ได้ด้วยตาเปล่า แต่แว่นขยายก็ช่วยให้เราเห็นความจริงเพิ่มขึ้นได้ตามกำลังขยาย ไม่อาจเห็นได้ทุกสิ่งทุกอย่างที่เล็กลงไปจนไม่อาจเห็นหรือมีธรรมชาติที่ไม่อาจรับรู้ด้วยการเห็นก็ยังมีอย่างอะตอมอย่างอิเล็กตรอน ริงสี คลื่นเสียง เป็นตัวอย่าง เพียงสิ่งๆ ที่ซ่อนอยู่เบื้องหลังแสงสว่างที่เราเห็น ก็แฝงเร้นพ้นจากการรับรู้ ถ้าหากจะดูก็ต้องใช้ปริซึมมาแยกออกเป็นเจ็ดสี แต่ก็ยังมีริงสีเหนือม่วงและใต้แดง อันเรานำมาใช้ ก็ได้ปรากฏให้เห็นต่อสายตา

อันความจริงสิ่งต่างๆ นานาที่เรายังไม่เห็น จะมีอยู่อีกมากเช่น ไรก็ยังไม่ารู้ นาโนเทคโนโลยีอาจเปิดประตูความจริงใหม่ๆ ให้เรารู้กันต่อไป แต่พ้นจากเทคโนโลยีที่วิทยาศาสตร์ใช้จะมีอะไรที่วิทยาศาสตร์มีอาจจะเข้าถึงอยู่หรือไม่ ก็ไม่มีใครอาจยืนยันหรือปฏิเสธด้วยเหตุผล เมื่อเราเรียกมันว่า “สิ่งที่เราไม่รู้” ดูเหมือนเราจะยอมรับว่ามีสิ่งนั้นแต่เราไม่รู้ แต่ถ้าเราไม่รู้เราจะรู้ได้อย่างไรว่ามีสิ่งนั้นที่เราไม่รู้ หากว่าเราไม่ยอมรับว่าสิ่งนั้นไม่มีเพราะเราไม่รู้ ความไม่รู้ก็ไม่อาจเป็นหลักฐานยืนยันว่าสิ่งใดมีอยู่หรือไม่ ความไม่รู้ไม่เห็นนั่นเองที่จำกัดเราไม่ให้ยืนยันหรือปฏิเสธได้ แต่เรายังมีความสามารถที่จะถามและค้นหาคำตอบด้วยเหตุผลซึ่งจะเปิดทางให้แก่เรา ให้เราได้มีโอกาสที่จะพบหรือเชื่อในสิ่งที่เราไม่รู้ ทั้งวิทยาศาสตร์และปรัชญาได้อาศัยเหตุผล และเราได้พบ “สิ่งที่เราไม่รู้” เป็น “สิ่งที่จริง” เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ

ที่กล่าวมาแล้วนั้น เราไม่อาจเข้าถึงความจริง (หากว่าความจริงที่พ้นประสาทสัมผัสมีอยู่) เพราะประสาทสัมผัสเช่นตาของเรามีสมรรถภาพจำกัด มีขอบเขตของการรับรู้จำกัด หรือไม่

ประสาทสัมผัสก็หลอกเรา เช่นกรณีรางรถไฟบรรจบกัน คุณสมบัติของประสาทสัมผัสเท่าที่เรามีอยู่นั้นชัดเจนเรามีให้เข้าถึงความจริงใด ๆ ที่พื้นประสาทสัมผัส

นอกจากนั้นประสาทสัมผัสยังอาจรับรู้ความจริงตามคุณสมบัติของตัวมัน มิใช่ตามความเป็นจริงของสิ่งนั้น ทำนองเดียวกับที่หลอดไฟฟ้า เมื่อรับไฟฟ้าเข้ามาได้ทำให้ไฟฟ้าปรากฏเป็นแสงสว่าง หากใช่เป็นไฟฟ้าในรูปเดิมก่อนที่จะเข้าสู่หลอดไฟฟ้าไม่ ความรู้ที่เรารับเข้ามาทางประสาทสัมผัสก็อาจถูกบิดเบือนแปรสภาพไป มิใช่ความรู้ในรูปเดิม

เท่าที่กล่าวมานี้ก็ยังคงอยู่ในความเชื่อที่ว่าความจริงรับรู้โดยผ่านประสาทสัมผัส แต่เราอาจอาจตั้งคำถามไปได้ไกลกว่านี้คือ ความจริงมีแต่ชนิดที่รู้ได้ด้วยประสาทสัมผัสเท่านั้น หรือว่ามีความจริงชนิดอื่นที่อาจรู้ได้ด้วยวิธีอื่นที่มีใช้การใช้ประสาทสัมผัส

เราอาจสรุปทัศนคติของจิตนิยมที่มีต่อโลกและชีวิตได้ ดังนี้

1. นอกจากสสารและพลังงานหรือโลกของวัตถุแล้วยังมีความจริงอื่นที่เป็นความจริงนามธรรม
2. ความจริงนามธรรมนี้ จิตนิยมบางพวกเชื่อว่าเป็นความจริงชนิดเดียว โลกของวัตถุหรือความจริงทางประสาทสัมผัสไม่จริงแท้
3. พวกจิตนิยมที่ยอมรับความจริงทางประสาทสัมผัสเห็นว่าความจริงนามธรรมสำคัญกว่า เนื่องจากใ้ข้ออธิบายหรือประเมินค่าความจริงทางวัตถุ หากไม่กำกับด้วยคุณค่าที่เป็นนามธรรมแล้วความจริงทางวัตถุอาจก่อผลร้ายแก่มนุษย์ก็ได้
4. ความจริงนามธรรมมีความสำคัญต่อชีวิตมนุษย์ เช่น ความจริงทางศาสนา พระเจ้า กรรม นิพพาน บุญ บาป ธรรมะ ความจริงด้านคุณค่า เช่น คุณค่าทางความประพฤติ ดี ชั่ว เป็นธรรม ไม่เป็นธรรม กุศล อกุศล เมตตา ทางสายกลาง
5. คุณค่าเป็นสิ่งที่เป็จริงมิใช่สิ่งที่มนุษย์สมมติขึ้น มนุษย์เป็นแต่ค้นพบและสามารถเข้าใจคุณค่าได้

ธรรมชาตินิยม (Naturalism)

คำว่าธรรมชาตินิยมเป็นคำที่มีความหมายกว้าง เนื่องจากคำว่าธรรมชาติเป็นคำที่ใช้กันโดยกำหนดขอบเขตความหมายต่างกันตามนิยามของผู้ใช้แต่ละคน การกำหนดความหมายของธรรมชาติ และธรรมชาตินิยมในวิชาปรัชญาจึงเป็นไปตามที่นักปรัชญาได้กำหนดขึ้น หรือผู้ที่ศึกษาปรัชญาได้กำหนดขึ้นจากการวิเคราะห์ความคิดของปรัชญาที่คิดไปในแนวทางที่ถือว่าสิ่งที่เป็นจริงคือสิ่งที่อยู่ในขอบเขต “ธรรมชาติ”

ในปรัชญาตะวันตกมักจะเริ่มต้นที่ความคิดของธาเลส เรื่องปฐมธาตุ (first principle) ซึ่งเชื่อว่าปฐมธาตุหรือสิ่งที่เป็นจริงแรกสุดอันเป็นที่มาของสิ่งทั้งหลาย คือ น้ำ การที่ธาเลสเชื่อเช่นนี้เป็นเรื่องที่ขัดแย้งกับความเชื่อของคนกรีกทั่วไปที่เป็นแบบนับถือสารพัดเทวดาหรือพหุเทวนิยมที่อธิบายปรากฏการณ์ธรรมชาติโดยอ้างการบันดาลของเทวดาต่าง ๆ คำอธิบายปรากฏการณ์ธรรมชาติจึงเป็นแบบอ้างสิ่งเหนือธรรมชาติที่นักศึกษาทางปรัชญาเรียกว่าเป็นการอธิบายด้วยสิ่งเหนือธรรมชาติ (supernaturalism) เมื่อเทียบกับความเชื่อของคนกรีกโดยทั่วไป คำอธิบายของธาเลสจึงเป็นการอธิบายปรากฏการณ์ธรรมชาติในขอบเขตธรรมชาติหรือธรรมชาตินิยม (naturalism) แนวคิดของธาเลสดังกล่าวมิได้ปฏิเสธความมีอยู่ของสิ่งเหนือธรรมชาติ แต่ชี้ว่าเราสามารถอธิบายปรากฏการณ์ธรรมชาติได้ในขอบเขตความจริงตามธรรมชาติและด้วยเหตุผลของมนุษย์ ไม่จำเป็นต้องอ้างเทวดา และหากเทวดามีจริง เทวดาก็ต้องดำเนินการต่างๆ ไปตามกฎธรรมชาติ ความคิดนี้เป็นที่มีของความเชื่อว่าธรรมชาติมีกฎเกณฑ์ในตัวและมนุษย์สามารถศึกษาได้ด้วยเหตุผลนักปรัชญาและนักวิทยาศาสตร์ต่างก็ยอมรับความคิดนี้ แต่ยอมรับความหมายของคำว่าธรรมชาติแตกต่างกัน

คำว่าธรรมชาตินิยมในความหมายนี้ เป็นความหมายทางอภิปรัชญา ซึ่งอาจเรียกว่าธรรมชาตินิยมเชิงอภิปรัชญา (metaphysical naturalism) แต่การใช้คำนี้ก็มักมีปัญหาเพราะในปัจจุบันนักปรัชญาได้ใช้คำนี้ในความหมายเฉพาะคือมีความหมายแคบลงจนเป็นการยอมรับความจริงและวิธีการหาความรู้แบบวิทยาศาสตร์ แม้ทางจริยศาสตร์ก็ได้รับอิทธิพลความคิดนี้

ธรรมชาตินิยมในปัจจุบันแบ่งออกเป็น 3 ด้านคือ

1. ทุกสิ่งประกอบขึ้นด้วยสิ่งธรรมชาติ อันได้แก่สิ่งที่ศึกษากันในวิชาวิทยาศาสตร์ซึ่งคุณสมบัติดังกล่าวเป็นตัวกำหนดคุณสมบัติของสิ่งทั้งหลาย รวมทั้งมนุษย์ สิ่งนามธรรม เช่น ความเป็นไปได้ ความจริงทางคณิตศาสตร์ หากมีอยู่จริงก็ต้องเป็นไปตามวิทยาศาสตร์แบบนี้เรียกว่า metaphysical หรือ ontological

2. วิธีการที่เป็นที่ยอมรับในการตัดสิน อธิบาย และวัดปริมาณซึ่งเทียบได้กับการตัดสิน อธิบายและวัดปริมาณทางวิทยาศาสตร์แบบนี้ เรียกว่า methodological หรือ epistemological

3. Ethical naturalism คุณสมบัติทางศีลธรรมเท่ากับคุณสมบัติทางธรรมชาติหรือกำหนดได้ด้วยคุณสมบัติทางธรรมชาติ คือกำหนดหรือตัดสินได้ด้วยการตัดสินทางข้อเท็จจริง

นักปรัชญาที่เป็นบรรพบุรุษทางความคิดของธรรมชาตินิยมได้แก่ โดโมคริตุส อริสโตเติล เอพิคิวรุส ลูเครติอุส ฮอบส์ และสปีโนซา

ธรรมชาตินิยมสมัยใหม่เริ่มขึ้นในราวทศวรรษที่ 1850 ความรู้ทางสรีรวิทยาที่ซับซ้อนขึ้นทำให้นักปรัชญา เช่น ฟอยเออร์บัค (Feuerbach) และคนอื่น ๆ เชื่อว่าทุกสิ่งเกี่ยวกับมนุษย์อธิบายได้

ว่าเป็นสิ่งธรรมชาติ ในปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 งานของ คาร์วิน ได้มีผลกระทบสำคัญต่อนักคิด
 ธรรมชาตินิยมยิ่งขึ้น เช่น สเปนเซอร์ ทินดอล ฮักซ์เลย์ คลิฟฟอร์ด แอคเคิล ชานตยานา และ
 นักคิดรุ่นหลัง เช่น เซลลาร์ และโคเฮน¹⁷

แนวคิดทางจริยศาสตร์

จริยศาสตร์ หมายถึง การศึกษาเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ทำอย่างไรจึงบรรลุ
 ความจริง (ความดี) มีหลักเกณฑ์อะไรที่เป็นแนวทางสู่การดำเนินชีวิตของมนุษย์ไปสู่ความจริงได้
 (Human Act) เราควรแสวงหาอะไรในชีวิต จุดหมายชีวิตคืออะไร พุดง่ายๆ คือ ทำอย่างไรจึงมุ่ง
 ความเป็นจริงนั้น

จริยศาสตร์ศึกษาการกระทำของมนุษย์จากมิติด้านศีลธรรมว่า การกระทำนั้นๆ ทำให้
 สามารถบรรลุถึงจุดหมายของชีวิต (ความเป็นจริง) ได้หรือไม่ อะไรเป็นคุณค่าของความประพฤติ
 ซึ่งแยกประเภท ได้แก่ อะไรเป็นการกระทำเฉพาะของ/อย่างที่มีมนุษย์พึงกระทำ (Human Acts)
 ความสัมพันธ์ของการกระทำเฉพาะของ/อย่างที่มีมนุษย์พึงกระทำ ว่าสามารถบรรลุถึงความเป็นจริง/
 เป้าหมายได้หรือไม่ เป้าหมายสุดท้ายของการทำแบบมนุษย์ มนุษย์มีเจตจำนงเสรีหรือไม่ (เลือก
 การกระทำได้ไหม) มนุษย์ต้องมีความรับผิดชอบต่อการกระทำของตนหรือไม่

กลุ่มแนวคิดทางจริยศาสตร์

แนวคิดสุขนิยม

แนวคิดนี้มีพื้นฐานบนแนวสสารนิยม ที่ให้ความสำคัญแก่ร่างกาย/กายภาพ ลดทอนและ
 ปฏิเสธคุณค่าของจิต หลักการดำเนินชีวิตของมนุษย์ คือ การส่งเสริม อำนวยความสะดวกด้าน
 กายภาพแก่ชีวิต ทั้งนี้ ให้ระมัดระวังด้วยว่า การแสวงหาความสุขของแต่ละบุคคลต้องไม่รบกวนคน
 อื่นหรือทำให้สังคมวุ่นวาย เพราะถ้าความสุขที่เราได้รับนี้อยู่บนความทุกข์ของคนอื่น หรือทำให้
 สังคมวุ่นวาย จะส่งผลกระทบยาวต่อการเสวยสุขของแต่ละคน แนวคิดนี้เสนอให้คำนึงถึงชีวิตที่
 เป็นอยู่ไม่ใช่ชรัคคอยความสุขในโลกหน้าซึ่งพิสูจน์ไม่ได้ด้วยประสบการณ์ทางประสาทสัมผัสว่ามี
 อยู่จริงหรือไม่ แนวคิดนี้อาจพัฒนาสู่แนวคิดประโยชน์นิยม (Utilitarianism) ที่เน้นการดำเนินชีวิต
 ที่ส่งเสริมและให้ประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตในสถานการณ์ที่เป็นจริงของชีวิต โดยคำนึงถึง
 ประโยชน์ต่อคนกลุ่มมากที่สุดเป็นหลักในการดำเนินชีวิต

¹⁷ ปรีชา ช้างขวัญยืน, ปรัชญาแก้ววิถีชีวิต, 2549 หน้า 19-33

ลัทธินี้ถือว่า ความสุขเป็นความดีสูงสุดของชีวิต หรือว่าเป้าหมายสูงสุดของชีวิตคือความสุข แนวคิดของลัทธิสุขนิยมตั้งอยู่บนพื้นฐานทางจิตวิทยาที่ว่า ตามธรรมชาติแล้ว มนุษย์ล้วนแสวงหาความสุขใส่ตัว และพยายามหลีกเลี่ยงความทุกข์ทุกชนิด

สุขนิยมถือว่า ความสุขเป็นสิ่งที่ดีที่สุดของมนุษย์ ถ้ามีสิ่งอื่นที่พอจะเรียกได้ว่าดี ความดีของมันก็อยู่เพียงว่ามันพาไปสู่ความสุข ถ้าเราถามตัวเองหรือถามใครๆ ก็ได้ว่า ในการที่ดำรงชีวิตอยู่ทุกวันนี้ หรือในการที่กระทำกิจการต่างๆ อยู่ทุกวันนี้ เราประสงค์อะไร และถามต่อไปอีกกว่าที่ประสงค์สิ่งนั้น เพื่ออะไรอีกหรือไม่และถามต่อไปเรื่อยๆ ในทำนองเดียวกัน ในที่สุดคำตอบของทุกคนจะเหมือนกันคือ ความสุข

สุขนิยมเชื่อว่า ประสาทสัมผัสมีความสัมพันธ์กับโลกภายนอก ความสุขที่จะเกิดขึ้นจึงต้องอาศัยเงื่อนไขจากสภาพแวดล้อมที่น่าพึงพอใจหรืออาศัยประสาทสัมผัส และโลกภายนอกประกอบกัน แม้ขณะที่เรากำลังปฏิเสธโลกภายนอก โดยประกาศว่า “ฉันต้องการความสงบ” นั้น ก็หมายความว่า เรากำลังต้องการความสุขทางประสาทสัมผัสอยู่ดี เช่น การที่ไม่อยากได้ยินเสียงเพลง ไม่อยากชมรายการโทรทัศน์ เป็นต้น เป็นดังนี้ เพราะไม่พอใจสภาพแวดล้อมในขณะนั้น และต้องการอยู่ในสภาพแวดล้อมอื่นที่น่าพึงพอใจมากกว่า และสภาพแวดล้อมที่ต้องการนั้นต้องไม่ใช่การอยู่คนเดียวในห้องที่เหม็นอับ อากาศถ่ายเทไม่สะดวก หรือเป็นสถานที่ที่ไม่น่ารื่นรมย์แต่อย่างใด

มิลล์ นักปรัชญาชาวอังกฤษ เขาพยายามปรับปรุงความเชื่อทางสุขนิยมให้มีความน่าเชื่อถือขึ้น โดยแต่เดิมพวกสุขนิยมถือว่า ความสุขนั้นไม่ว่าจะเกิดจากอะไร ก็คือความสุขเหมือนกัน เช่นความสุขของคนในเมืองใหญ่ โดยการมีเงิน มีบริวารมาก ก็เหมือนกับความสุขของคนที่อยู่ในป่าคนเดียว ทำให้เข้าใจว่า ถ้าเช่นนั้นความสุขของคนกับของสุกรก็ไม่ต่างอะไรกัน มิลล์จึงอธิบายเพิ่มเติมโดยแนะนำว่า ความพอใจของสัตว์ไม่อาจสนองความสุขของมนุษย์ได้ มนุษย์มีสมรรถนะที่มีระดับสูงกว่าความพอใจของสัตว์ และเมื่อได้ใช้สมรรถนะเหล่านี้ครั้งหนึ่งแล้ว ก็จะไม่ถือว่าสิ่งใดมีความสุข นอกจากสิ่งนั้นจะสนองความพอใจของสมรรถนะเหล่านั้น

มิลล์เห็นว่า ความสุขที่เกิดจากความเข้าใจทฤษฎีของไอน์สไตน์นั้น สัตว์มีไม่ได้ เป็นความสุขที่มีคุณภาพสูงกว่าการกินแกงอร่อย มิลล์เห็นว่า มนุษย์กับสัตว์มีความสุขบางอย่างที่มีได้เหมือนกัน เช่น การกิน การนอน การสืบพันธุ์ แต่มนุษย์มีความสุขบางอย่างที่สัตว์มีไม่ได้ เช่นความสุขจากความสงบใจ ความสุขจากความไม่เห็นแก่ตัว ถ้ามนุษย์พบกับความสุขจากความสงบใจแล้ว เขาก็ไม่กลับไปหาความสุขจากความสับสนวุ่นวาย เช่น ความสุขจากรสต่างๆ อีก เพราะความสงบใจเป็นความสุขที่ถาวรไม่มีเชื้อล่อให้หลงคิด¹⁸

¹⁸ วิทย์ วิศทเวทย์, จริยศาสตร์เบื้องต้น มนุษย์กับปัญหาจริยธรรม, 2532 หน้า 30

โดยสรุป สุขนิยมแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ ปัจเจกสุขนิยม (สุขนิยมส่วนตัว) ซึ่งเน้นความสุขส่วนตัวเป็นสำคัญ โดยถือว่า มนุษย์ทุกคนล้วนต้องการความสุขสบายเพื่อตนเองเท่านั้น จึงไม่ควรคำนึงถึงคนอื่นแต่อย่างใด เพราะทุกคนต่างก็คิดถึงตนเองด้วยกันทั้งสิ้น และสากลสุขนิยม (สุขนิยมส่วนรวม) เน้นความสุขสบายเพื่อสังคมส่วนรวมเป็นสำคัญ โดยถือว่า ความสุขยิ่งทำเพื่อคนหมู่มาก ยิ่งมีค่ามาก ยิ่งได้ประโยชน์มาก ยิ่งเป็นความสุขที่ยิ่งใหญ่ เพราะฉะนั้นมนุษย์ไม่เพียงคิดถึงแต่ประโยชน์สุขของตนเองเท่านั้น หากต้องรู้จักเสียสละแบ่งปันเพื่อให้คนอื่น ๆ ได้รับความสุขเช่นเดียวกันกับเราด้วย จึงจะถือได้ว่าเป็นความสุขที่มีค่าและยิ่งใหญ่ที่สุด

แนวคิดอสุขนิยม

ลัทธินี้ เชื่อว่า ความสุขสบายไม่ใช่เป้าหมายสูงสุดของชีวิต ความสุขไม่ใช่สิ่งที่ดีที่สุดในมนุษย์พึงแสวงหา ลัทธิอสุขนิยมไม่ได้ปฏิเสธว่าความสุขเป็นสิ่งไม่ดี ความสุขเป็นสิ่งดี แต่ไม่ใช่สิ่งที่ดีที่สุดเพียงอย่างเดียวเท่านั้น แท้ที่จริงแล้ว นอกจากความสุขสบายทางกาย ลัทธินี้ยังเชื่อว่ามนุษย์สามารถแสวงหาสิ่งอื่นที่ดีกว่าความสุขหรือมีค่าที่สุดได้อีก ไม่ว่าจะเป็น ความสงบทางจิต และปัญญาความรู้ ซึ่งถือเป็นเป้าหมายสูงสุดของชีวิต และเป็นสิ่งมีค่าในตัวเอง กลุ่มนี้เห็นว่าโลกที่ประกอบไปด้วยศิลปะ ความสุข ความสงบ และความรู้ย่อมน่าอภิรมย์มากกว่าโลกที่มีเพียงความสุขสบายเท่านั้น

ลัทธิอสุขนิยม แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มแนวคิดปัญญานิยม และกลุ่มแนวคิดวิมุตตินิยม

กลุ่มแนวคิดปัญญานิยม

ปัญญานิยม คือลัทธิที่ถือว่า ปัญญาหรือความรู้เป็นสิ่งที่ดีที่สุดสำหรับมนุษย์และเป็นสิ่งมีค่าในตัวเอง ปัญญาคือความสามารถในการใช้เหตุผลเพื่อแสวงหาความจริง เป็นสิ่งที่ยกระดับมนุษย์ให้สมบูรณ์แบบและมีค่าเหนือกว่าสัตว์อื่นๆ เพราะหากมนุษย์ปราศจากแสงสว่างคือสติปัญญาแล้วมนุษย์ก็ไม่ต่างสัตว์อื่น ที่มีชีวิตอยู่เพียงหาวัตถุสิ่งเสพมาบำรุงบำเรอชีวิตตนเองให้สุขสบายไปวันๆ เท่านั้น นักปรัชญาในกลุ่มนี้คือ โสเครติส เพลโต และอริสโตเติล

แนวคิดของนักปรัชญาในกลุ่มนี้ คือทุกสิ่งทุกอย่างในโลกนี้ย่อมมีลักษณะเฉพาะของมัน เป็นลักษณะที่ทำให้สิ่งๆ หนึ่งเป็นตัวของมันเองแยกออกจากสิ่งอื่น ลักษณะเฉพาะที่มีประจำอยู่ในแต่ละสิ่งนี้ เราเรียกว่า “สาระ” (Essence) ของสิ่งนั้นๆ มีคต่างกับฉนวนตรงที่มีดใช้ตัดหรือเลือน ส่วนฉนวนใช้ตีหรือทุบ ความคมจึงเป็นสาระของมีด เพราะมันทำให้มีดเป็นมีด และแยกมีดออกจากฉนวน

ลักษณะเฉพาะของมิดก็คือการตัดหรือเนียน หากมิดตัดหรือเนียนได้ดี ก็ถือว่าเป็นมิดที่สมบูรณ์ ความคมจึงเป็นปัจจัยวัดความดีหรือความสมบูรณ์ของมิด

สารระของเกลืออยู่ที่ความเค็ม สารระของน้ำตาลอยู่ที่ความหวาน สารระของมิดอยู่ที่ความคม สารระของสิ่งใดหมายถึงลักษณะเฉพาะหรือหน้าที่เฉพาะที่ทำให้สิ่งนั้นมีค่าแตกต่างจากสิ่งอื่น เช่นเดียวกัน ในกรณีของมนุษย์ นายประเสริฐเป็นนายแพทย์ที่มีความสามารถรักษาโรคได้ดีเป็นพิเศษ การรักษาโรคได้เป็นอย่างดีเป็นคุณลักษณะเฉพาะของนายประเสริฐ

ชาวปัญญานิยมมีความเห็นว่า ทุกสิ่งทุกอย่างในโลกย่อมมีสารระหรือลักษณะเฉพาะของมัน สารระของสิ่งใดย่อมแสดงค่าของสิ่งนั้น สารระของเกลืออยู่ที่ความเค็ม สารระของน้ำตาลอยู่ที่ความหวาน ถ้าเกลือก้อนใดไม่เค็ม น้ำตาลก้อนใดไม่หวาน มันย่อมหมดค่าของความเป็นเกลือและน้ำตาล สมมติมีน้ำตาลอยู่ 2 กุณ กุณหนึ่งน้ำตาลสีขาวแต่มีความหวานน้อย อีกกุณหนึ่งน้ำตาลสีคล้ำแต่มีความหวานมาก น้ำตาลสีคล้ำย่อมมีค่าของความเป็นน้ำตาลมากกว่าน้ำตาลสีขาว เพราะสารระของน้ำตาลอยู่ที่ความหวานไม่ใช่ความขาว มิดเหล็กที่คมตัดเลื่อนอะไร ได้ดีย่อมมีค่าของความเป็นมิดมากกว่า มิดเงินแกะสลักสวยงามแต่ทื่อ เพราะสารระของมิดคือความคม ไม่ใช่ความสวยงามซึ่งเป็นสารระของเครื่องประดับ

ชาวปัญญานิยมถือว่า การจะวัดค่าของสิ่งใดสิ่งหนึ่งต้องพิจารณาสารระของสิ่งนั้น สิ่งใดมีสารระมากกว่าย่อมมีค่ามากกว่า น้ำตาลที่ดีต้องมีความหวานมาก หมอที่ดีต้องรักษาโรคเก่ง ถ้าเช่นนั้น คนดีคือคนเช่นไร ในกรณีเช่นนี้ ต้องดูที่สารระของคนว่าต่างจากสัตว์อย่างไร อะไรคือลักษณะเฉพาะของมนุษย์ สิ่งนั้น คือ “ปัญญา” ลักษณะที่ทำให้มนุษย์ต่างจากสัตว์คือความสามารถในการใช้เหตุผลเพื่อค้นหาความจริง ความสามารถนี้เรียกว่า ปัญญา มนุษย์ยังคงมีการกินอาหาร การสืบพันธุ์ และการแสวงหาความสุขทางกายเช่นเดียวกับสัตว์ แต่สิ่งที่ทำให้มนุษย์แตกต่างจากสัตว์หรือไม่ใช่สัตว์ คือ ปัญญา ดังนั้น ปัญญาจึงเป็นสารระของมนุษย์ เป็นเครื่องวัดค่าของมนุษย์ มนุษย์ยังมีปัญญาความรู้มาก ยิ่งมีค่ามาก มีความเป็นคนสมบูรณ์แบบ ดังนั้นสิ่งที่มนุษย์พึงแสวงหา คือปัญญาความรู้ ไม่ใช่ความสุขสบายทางกายเพียงอย่างเดียว¹⁹

โสเครติส นักปรัชญากรีกกลุ่มปัญญานิยมคนสำคัญ ถือว่า “วิชาคือธรรม” (Knowledge is Virtue) เขาเชื่อว่าไม่มีใครเป็นคนดีได้โดยปราศจากความรู้ ความรู้ในที่นี้ไม่ได้หมายถึงความรู้ทางวิทยาศาสตร์หรือวิชาอื่นๆ ที่เราเข้าใจกัน แต่หมายถึงความรู้ที่เกี่ยวกับการดำรงชีวิต เกี่ยวกับความดีและความชั่ว ไม่มีใครทำชั่วโดยตั้งใจ คือทำชั่วโดยที่รู้ว่าชั่ว ข้อนี้มีผู้แย้งกันมาก เพราะคนส่วนใหญ่คิดว่า บางครั้งทั้งๆ ที่เรารู้ว่านี่ชั่ว แต่ก็ทำเพราะห้ามใจไม่ได้ โสเครติสคิดว่านี่เป็นความ

¹⁹ สติธ วงศ์สวรรค์, ปรัชญาเบื้องต้น, 2543 หน้า 148-149

เข้าใจผิด ในขณะที่มนุษย์ลงมือกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งนั้น เขาต้องนึกว่าสิ่งที่ทำเป็นสิ่งที่ดีที่สุดสำหรับชีวิตเขา แต่ความลุ่มหลงและอารมณ์อาจทำให้เขาเข้าใจผิดได้ ความชั่วเป็นเรื่องของอวิชาและอารมณ์ โสเครตีสจึงสอนให้มนุษย์พิจารณาตัวเองเสมอ ดังที่ได้กล่าวไว้ว่า “ชีวิตที่มีได้รับการสำรวจ ไม่คุ้มที่จะอยู่”

ชีวิตที่ประเสริฐตามที่สอนของโสเครตีส คือ ชีวิตที่ใช้ปัญญาแสวงหาสัจธรรมและคุณธรรม และเมื่อเหตุผลพาไปสู่สิ่งนั้น จะต้องดำเนินชีวิตเป็นไปตามหลักการอันนั้นโดยไม่มีข้อแม้หรือเงื่อนไขอันใดๆ ทั้งสิ้น และมนุษย์จะเป็นอย่างนี้ได้ก็ต่อเมื่อไม่ห่วงใยเป็นกังวลในเรื่องของร่างกาย²⁰

กลุ่มแนวคิดวิมุตตินิยม

ลัทธินี้มีทัศนะว่า ความต้องการประการแรกที่สุดของมนุษย์คือ ความต้องการหลุดพ้นจากความทุกข์ และขั้นต่อมาคือความต้องการมีความสุขยิ่งขึ้น ไม่มีใครที่เมื่อมีความทุกข์แล้วไม่ยอมหลุดพ้นจากทุกข์ แต่มีเพียงบางคนที่เมื่อดำรงชีวิตอยู่ตามปกติ ไม่มีความทุกข์แล้ว แต่ก็ไม่ค้นหาความสุขใส่ตัวอีกต่อไป วิมุตตินิยมจึงถือว่า การหลุดพ้นจากความทุกข์มีค่ามากกว่าการมีความสุข และการทำชีวิตให้หลุดพ้นจากทุกข์จนเป็นอิสระจากทุกข์ทั้งปวงเป็นความดีสูงสุด

“ทำอย่างไรเราถึงจะหลุดพ้นจากความทุกข์ได้” ก่อนอื่นต้องทราบก่อนว่า ต้นเหตุของทุกข์คืออะไร แล้วแก้ที่ต้นเหตุ วิมุตตินิยมเชื่อว่า ต้นเหตุของความทุกข์ คือ ความไม่สมอยาก เมื่อเกิดความอยากแล้วไม่ได้สมอยาก เช่น อยากกิน อยากได้ แต่ไม่สมอยาก ไม่ได้สิ่งที่หวังหรือต้องการ วิมุตตินิยมปฏิเสธความสุข เห็นว่าความสุขมิใช่สิ่งที่ดีที่สุดสำหรับชีวิต ความสงบของจิตและการหลุดพ้นจากความต้องการเป็นสิ่งที่ดีที่สุด ความหลุดพ้นในที่นี้หมายถึง ความที่จิตพ้นจากความต้องการ จิตสะอาดบริสุทธิ์จากกิเลสทั้งหลาย ตัดความยึดมั่นถือมั่นซึ่งเป็นเครื่องพันธนาการให้กายทะยานออกไปได้ นี่คือความดีสูงสุดสำหรับชาววิมุตตินิยม

กลุ่มวิมุตตินิยมมีทัศนะว่า สิ่งที่มนุษย์ควรแสวงหาคือ ความสงบของจิตที่ปราศจากทั้งความสุขและความทุกข์ ความสงบของจิตจะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยการระงับความอยากหรือกิเลส เมื่อไม่หวังอยากได้อะไร ก็ไม่มีโอกาสเป็นสุขเพราะสมหวัง หรือเป็นทุกข์เพราะผิดหวัง ลัทธินี้ถือว่า ต้นเหตุของความทุกข์ คือ การเกิดความอยากแล้วไม่สมอยาก ความไม่สมอยากนี้แหละที่ทำให้เกิดทุกข์ วิธีป้องกันความทุกข์ คือ ป้องกันอย่าให้ความไม่สมอยากเกิดขึ้น เมื่อปราศจากความไม่สมอยากหรือความไม่สมหวังก็ย่อมปราศจากทุกข์

²⁰ วิทย์ วิศทเวทย์, จริยศาสตร์เบื้องต้น มนุษย์กับปัญหาจริยธรรม, 2532 หน้า 53-54

การป้องกันไม่ให้เกิดความไม่สมอยาก ทำได้ 2 วิธี คือ วิธีแรก ดิ้นรนแสวงหาสิ่งที่ตนอยาก ได้มาสนองความอยากให้ครบถ้วนกับความอยากของตน วิธีที่สอง ขจัดความอยากให้หมดไป หรือ ลดเหลือให้น้อยที่สุด ยังมีความอยากน้อยเท่าไร โอกาสที่จะไม่สมอยากก็น้อยลงเท่านั้น ถ้าไม่มีความอยากเลย ก็ไม่มีความทุกข์เลยเช่นกัน วิธีแรกทำได้ยากกว่า และเสี่ยงกว่าวิธีที่สอง เพราะวิธีแรกเราต้องแย่งชิงกับคนอื่น เนื่องจากสิ่งที่เราอยากได้นั้นมีจำนวนจำกัดและคนอื่นๆ ก็อยากได้เช่นกัน ถ้าคนหนึ่งได้ไป คนอื่นๆ ก็จะไม่ได้อีกประการหนึ่งสิ่งต่างๆ ย่อมเสื่อมสลาย แปรเปลี่ยนไปตามสภาพและกาลเวลา ไม่อาจตั้งมั่นอยู่ในสภาพเดิมได้ตลอดไป เราจึงไม่อาจทำให้มันคงสภาพเดิมได้อย่างที่ใจต้องการ ดังนั้น เราจึงมีโอกาสเกิดความทุกข์จากการสูญเสียสิ่งที่เราได้มาเรื่อยไป สำหรับวิธีที่สอง เราไม่ต้องไปแย่งชิงสิ่งต่างๆ ร่วมกับคนอื่น เพียงแต่เราต้องรู้จักอดกลั้นเพื่อระงับความอยากให้บรรเทาเบาบางและหมดสิ้นไป โดยการทำให้จิตใจให้สงบเพื่อพยายามตัดความอยากออกไปจากใจให้ได้

วิมุตตินิยมเชื่อว่า ความสงบของจิตเป็นสิ่งที่มีความสำคัญที่สุดในชีวิต คนเราเกิดมาควรแสวงหาความสงบของจิตวิญญาณภายในมากกว่าแสวงหาความสุขจากวัตถุภายนอก เพราะจิตสำคัญกว่ากาย และความสุขทางกายไม่อาจเป็นความสุขที่แท้จริงได้ ความสงบของจิตจึงเป็นความดีสูงสุดและมีค่ามากกว่าความสุขจากการแสวงหาสิ่งต่างๆ มาบำรุงบำเรอชีวิต ซึ่งมีสภาพเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

นักคิดกลุ่มวิมุตตินิยม ได้แก่ กลุ่มซินิก (Cynics) กลุ่มสโตอิก (Stoics) และแนวความคิดทางศาสนาต่างๆ²¹

โดยสรุป ลัทธิสุขนิยมเชื่อว่า ความสุขไม่ใช่เป้าหมายสูงสุดของมนุษย์ เนื่องจากหากมนุษย์มีวิบากกรรมแต่เพียงแสวงหาความสุขใส่ตัว มนุษย์ก็ไม่ต่างจากสัตว์อื่น เพราะสัตว์ก็แสวงหาความสุขเช่นเดียวกัน แต่สิ่งที่มีค่าสูงสุดและถือเป็นอุดมคติของชีวิตมนุษย์คือ ความสงบของจิต และปัญญาความรู้ เมื่อมนุษย์สามารถปลดปล่อยพันธนาการคือกิเลสตัณหาซึ่งเป็นบ่อเกิดแห่งความต้องการออกจากใจได้ มนุษย์ย่อมได้รับอิสรภาพที่แท้จริง และมนุษย์สามารถใช้เหตุผลเป็นหลักการสำคัญในการพัฒนาชีวิตให้มีค่าที่สุดได้ การสามารถใช้เหตุผลให้อยู่เหนืออารมณ์ความรู้สึกได้ คือการมีปัญญาที่สูงส่งเฉพาะมนุษย์ ซึ่งสัตว์อื่นๆ ไม่อาจมีได้ ปัญญาจึงเป็นสิ่งแยกมนุษย์ออกจากสัตว์ และเป็นสิ่งมีค่าในตัวเอง

²¹ สติธิต วงศ์สุวรรณค์, ปรัชญาเบื้องต้น, 2543 หน้า 155-161

เกณฑ์การตัดสินจริยธรรม

ลัทธิสัมพัทธนิยม

ลัทธิสัมพัทธนิยมถือว่า แต่ละคน แต่ละสังคมต่างก็มีเกณฑ์ตัดสินจริยธรรมไม่เหมือนกัน และไม่มีเกณฑ์ของใครถูกของใครผิด เพราะเป็นเรื่องของความพอใจส่วนบุคคลและขึ้นอยู่กับจารีตประเพณีของแต่ละสังคม ดังนั้นจึงไม่ชอบธรรมที่จะนำเกณฑ์ของสังคมหนึ่งไปตัดสินการกระทำในอีกสังคมหนึ่ง

ลัทธินี้ ถือว่าการกระทำอย่างหนึ่งไม่ดีหรือชั่ว ถูกหรือผิด ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมที่กระทำ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ดี ชั่ว ถูก ผิด ของการกระทำเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพแวดล้อม มันจึงเป็น สิ่งสัมพัทธ์ สิ่งสัมพัทธ์ หมายความว่า สิ่งนั้นขึ้นอยู่กับสิ่งอื่นหรือเปลี่ยนแปลงไปตามสิ่งอื่น ไม่มี ลักษณะตายตัวในตัวมันเอง เช่น น้ำ เป็นสิ่งสัมพัทธ์ เพราะลักษณะของมันไม่แน่นอนตายตัว แต่ ขึ้นอยู่กับภาชนะที่บรรจุ ถ้าเอาใส่ขันน้ำก็มีรูปร่างอย่างขัน ใส่แก้วก็มีรูปร่างอย่างแก้ว ความเหลว ไม่ใช่ลักษณะหรือคุณสมบัติที่ตายตัวของน้ำ เพราะแข็งเย็นก็แข็ง ต้มก็เดือดเป็นไอ ความเหลวจึง ไม่ใช่สิ่งตายตัว แต่ขึ้นอยู่กับสภาพหรือเงื่อนไขบางอย่าง ความเหลวของน้ำมีความสัมพันธ์กับสิ่งอื่นเป็นปัจจัยกำหนดลักษณะของมัน เราจึงกล่าวว่า คุณสมบัติหรือลักษณะของน้ำนั้นเป็นสิ่ง สัมพัทธ์

ลัทธิสัมพัทธนิยม หมายความว่า การที่สิ่งหนึ่งสิ่งใดจะมีคุณสมบัติอย่างไรนั้น จะต้อง สัมพันธ์กับสภาพการณ์อย่างอื่น หากสภาพการณ์อย่างอื่นไม่อำนวยแล้ว คุณสมบัติเช่นนั้นก็ไม่มี ต่อไป ดังยกตัวอย่างแล้ว น้ำจะเป็นของแข็งก็ได้ ของเหลวก็ได้ เป็นก๊าซก็ได้ เป็นไอก็ได้ เป็นรูป สี่เหลี่ยม รูปกลม รูปทรงกระบอกก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมของน้ำนั้น สภาพที่สัมพันธ์กัน นี้เรียกว่า สัมพัทธ์ ความแข็งความเหลวของน้ำไม่เป็นที่ตายตัว แต่ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อม หมายความว่า สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม สภาพนั้นๆ เป็นเครื่องกำหนดคุณลักษณะของน้ำ

ลัทธิสัมพัทธนิยมมีทัศนะว่า ค่าทางจริยธรรมและเกณฑ์ตัดสินจริยธรรม มิได้มีอยู่อย่าง แน่นนอนตายตัว การกระทำอย่างหนึ่งไม่ดีหรือชั่วในตัวมันเอง แต่ขึ้นอยู่กับผู้ตัดสินหรือบุคคลซึ่ง อาจเป็นบุคคลคนเดียว หรือกลุ่มบุคคล (สังคม) ก็ได้ ผู้ตัดสินตัดสิน โดยมีเงื่อนไขปัจจัย หรือตัวแปร มากำหนดเงื่อนไข หรือตัวแปรที่หล่อหลอม หรือปรุงแต่งบุคคล หรือสังคมให้มีการตัดสินใจ อย่างใดอย่างหนึ่งนั้น คือสภาพแวดล้อมรอบๆ ตัวเรา ซึ่งได้แก่ สภาพทางภูมิศาสตร์ สภาพทาง สังคม สภาพทางเศรษฐกิจ ขนบธรรมเนียมประเพณีและศาสนา ตัวแปรเหล่านี้จะเป็นตัวปรุงแต่ง ให้บุคคลหรือสังคมมีความรู้สึกนึกคิด มีรสนิยมและค่านิยมแตกต่างกันตามสภาพแวดล้อมที่

แตกต่างกัน จึงได้ถือเกณฑ์ในการตัดสินแตกต่างกัน เกณฑ์ที่ใช้จึงไม่แน่นอนตายตัวลงไป แต่แตกต่างกันไปในแต่ละบุคคลหรือแต่ละสังคม²²

ลัทธิสัมบูรณ์นิยม

สัมบูรณ์นิยม ถือว่า ค่าความดี ความชั่วมีอยู่จริงอย่างตายตัว ไม่เปลี่ยนแปลงไปตามการตัดสินของแต่ละคน ดังนั้น กฎศีลธรรมจึงแน่นอนตายตัว เกณฑ์ตัดสิน ถูก ผิด ดี ชั่ว จึงต้องมีเกณฑ์เดียว

ศาสนาโดยทั่วไปมีทัศนคติแบบสัมบูรณ์นิยม และถือว่าเกณฑ์ตัดสินที่ถูกต้องที่สุดมีเพียงเกณฑ์เดียวคือคำสอนในศาสนาของตนเท่านั้น เกณฑ์ตัดสินจริยธรรมอื่นใดที่ขัดแย้งกับคำสอนในศาสนาของตนย่อมเป็นเกณฑ์ที่ไม่ถูกต้อง

ลัทธิมโนธรรมสัมบูรณ์ เป็นชาวสัมบูรณ์นิยมพวกหนึ่ง ถือว่ามโนธรรมของแต่ละคนเป็นเกณฑ์ตัดสินจริยธรรม มโนธรรม คือความสำนึกทางศีลธรรมที่มนุษย์ทุกคนมีอยู่ตามธรรมชาติในฐานะที่เป็นมนุษย์และมีมาตั้งแต่เกิด ความสำนึกนี้เป็นเสียงภายในจิตใจที่บอกเราว่าอะไรถูกอะไรผิด

ลัทธิมโนธรรมสัมบูรณ์อธิบายว่า เหตุที่บางครั้งคนเราตัดสินความดีความชั่วไม่ตรงกัน ทั้งที่มีมโนธรรมเหมือนกัน ก็เพราะว่าบางครั้งมโนธรรมของบางคนก็ถูกกดบังด้วยอำนาจกิเลสตัณหาทำให้เห็นผิดเป็นชอบ และมโนธรรมของคนบางคนก็ยังพัฒนาไม่เต็มที่ทำให้ไม่สามารถตัดสินความดีความชั่วได้ถูกต้องครบถ้วน

ลัทธิสัมบูรณ์นิยม ถือว่า ค่าทางจริยธรรมเป็นสิ่งตายตัว และมีอยู่เป็นอิสระจากความคิดของมนุษย์ ไม่ขึ้นอยู่กับบุคคล เวลาและสถานที่ มันมีอยู่เป็นเอกเทศด้วยตัวของมันเอง ไม่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาหรือตามสภาพสังคม การกระทำอย่างหนึ่งถ้ามันดีมันก็ดีโดยตัวมันเอง ถ้ามีคนเห็นผิดไปจากนี้ถือว่ามันชั่ว มันก็มีได้เปลี่ยนแปลงไปตามความเห็นของผู้ใด กล่าวคือค่าทางจริยธรรม มีลักษณะเป็นวัตถุวิสัย หมายความว่า ดี ชั่ว ผิด ถูก ของสิ่งๆ หนึ่ง หรือการกระทำอย่างหนึ่งมีอยู่ตายตัวที่สิ่งนั้นหรือที่กระทำนั้นเอง ไม่ได้ขึ้นอยู่กับการรู้สึกรับชอบ หรือไม่ชอบ หรือความเห็นของใคร การกระทำอย่างหนึ่ง ถ้ามันเป็นการกระทำที่ดี ไม่ว่าใครทำ ทำที่ไหน เมื่อไหร่ และเกิดผลอย่างไร การกระทำนั้นก็ยังคงเป็นการกระทำที่ดีอยู่เสมอ

เมื่อค่าทางจริยธรรมเป็นสิ่งตายตัว ก็ต้องมีเกณฑ์ตายตัวมาใช้ในการตัดสินการกระทำว่า ถูกต้องหรือไม่ ดีหรือไม่ เป็นสิ่งที่ควรทำหรือไม่ การที่มนุษย์เห็นความดีต่างกัน หรือกำหนดเกณฑ์

²² วิทย์ วิศทเวทย์, จริยศาสตร์เบื้องต้น มนุษย์กับปัญหาจริยธรรม, 2532 หน้า 68-71

ตัดสินความดีไม่เหมือนกันก็เพราะความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ของมนุษย์เอง การที่คนสองคนมีความเห็นขัดแย้งกันในเรื่องความดีความชั่ว จะต้องมีฝ่ายหนึ่งผิดฝ่ายหนึ่งถูก จะถูกทั้งสองฝ่ายไม่ได้²³

แนวคิดมนุษยนิยม

มนุษยนิยมมีทัศนะว่า สิ่งที่มีค่าที่มนุษย์ควรแสวงหาให้แก่ชีวิตมิได้หลายสิ่ง ความสุข ความสงบ และปัญญาความรู้ ล้วนเป็นสิ่งที่มีค่าในตัวเอง และเป็นสิ่งที่มีค่าเท่าเทียมกัน ที่มนุษย์ควรแสวงหาให้แก่ชีวิตด้วยกันทั้งสิ้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับมนุษย์เองว่าจะเลือกสิ่งไหนให้กับชีวิต เพราะมนุษย์มีศักยภาพ มีศักดิ์ศรีเท่าเทียมกัน สิ่งที่มนุษย์เลือกไม่ว่าจะเป็นอะไร ก็ถือว่าเป็นสิ่งที่มีความสำคัญเท่าเทียมกัน

มนุษยนิยม หมายถึงประเภทกว้างๆ ของปรัชญาเชิงจริยศาสตร์ ที่ยืนยันถึงความสง่างาม และคุณค่าของมนุษย์ทุกคน โดยอาศัยหลักความสามารถของบุคคลนั้นในการบ่งชี้ได้ด้วยตนเองว่า สิ่งใดถูกสิ่งใดผิด โดยได้รับการยอมรับโดยมนุษย์ทั่วไปที่มีคุณภาพ โดยเฉพาะคุณภาพเชิงตรรกะหรือเชิงเหตุผล มนุษยนิยมเป็นองค์ประกอบเฉพาะหลายๆ ตัวของระบบปรัชญาและได้รับการผนวกไว้ในหลายสำนักคิดทางศาสนา

มนุษยนิยม วางเงื่อนไขไว้ให้มีการค้นหาความจริงและศีลธรรมในวิธีการที่มนุษย์จะนำมาใช้สนองความต้องการของมนุษย์ด้วยกัน เมื่อมองไปที่ความสามารถในการกำหนดและตัดสินได้ด้วยตนเอง มนุษยนิยมจะไม่รับการซึ่งใจและตัดสินใจ โดยสิ่งที่อยู่เหนือความเข้าใจ เช่นการตัดสินใจที่ขึ้นอยู่กับ "ความเชื่อที่ปราศจากเหตุผล" สิ่งเหนือธรรมชาติ หรือด้วยคำทำนายที่อ้างไว้ในคัมภีร์ใดๆ มนุษยนิยมสนับสนุนจริยธรรมสากล (universal morality) ที่อยู่บนพื้นฐานของมนุษย์ทั่วไปที่มีความเป็นอยู่ธรรมดา ซึ่งแสดงให้เห็นได้ว่า การแก้ปัญหาในสังคมมนุษย์และปัญหาทางวัฒนธรรมของมนุษย์จะใช้แนวทางเฉพาะกลุ่มชนแคบๆ กลุ่มใดกลุ่มหนึ่งไม่ได้

มนุษยนิยมในเชิงของการศึกษาเริ่มมีบทบาทสำคัญในระบบโรงเรียนมาตั้งแต่สมัยคริสต์ศตวรรษที่ 17 (ระหว่าง พ.ศ. 2144 - พ.ศ. 2243) ซึ่งกำหนดไว้ว่าการศึกษาที่จะพัฒนาปัญญาของมนุษย์ได้คือการศึกษานี้ที่ "ทำมนุษย์ให้เป็นมนุษย์ได้มากที่สุด" พื้นฐานทางปฏิบัติที่ดีที่สุดคือ จิตวิทยาสมรรถผล หรือความเชื่อในพุทธิปัญญาที่เด่นชัด เช่นในเชิงวิเคราะห์ คณิตศาสตร์และภาษาศาสตร์ ฯลฯ เชื่อกันว่าการเสริมสร้างความเข้มแข็งแก่ จิตวิทยาสมรรถผลสามารถทำให้สมรรถผลอื่นๆ ได้รับประโยชน์เช่นกัน (การถ่ายทอดการฝึกฝน) ผู้มีบทบาทสำคัญในการศึกษามนุษยนิยมเมื่อปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 dette her er noe tull *ดึบลิว ที่ เฮอร์ริส* เจ้าของ "หน้าตาทั้งห้าแห่งจิตวิญญาณ" (คณิตศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ไวยากรณ์ และวรรณคดี/ศิลปะ) ซึ่งเชื่อ

²³ สติธ วงศ์สวรรค์, ปรัชญาเบื้องต้น, 2543 หน้า 163-166

ว่ามีความเหมาะสมที่สุดใน "การพัฒนาสมรรถพล" การศึกษาด้านมนุษยนิยมเชื่อว่า "การศึกษาที่ดีที่สุดสำหรับเด็กๆ" คือ "การศึกษาที่ดีที่สุดสำหรับเด็กทุกคน" ถึงแม้ว่ามนุษยนิยมในการศึกษาจะถูกหักล้างโดยนวัตกรรมใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นในตอนต้นของคริสต์ศตวรรษที่ 18 แต่ก็ยังมีคงยืนอยู่ต่อไปในโรงเรียนประจำของชนชั้นสูงหลายแห่ง และก็ยังคงมีอยู่ในวิชาต่างๆ หลายวิชาในโรงเรียนมัธยม โดยเฉพาะในวิชาวรรณคดี

มนุษยนิยม ได้แก่ ความคิดที่ว่า ความดีของชีวิตอยู่ที่การมีชีวิตอยู่อย่างผสมกลมกลืนหรืออย่างพอเหมาะพอดี นักปรัชญามนุษยนิยมไม่เห็นด้วยกับฝ่ายสุขนิยม เพราะพวกเขาสุขนิยมให้ความสำคัญแก่ความสุขสบายมากเกินไป และไม่เห็นด้วยกับพวกปัญญานิยมและวิมุตินิยม เพราะพวกปัญญานิยมและวิมุตินิยมให้ความสำคัญแก่จิตมากเกินไป

มนุษยนิยมเห็นว่า ร่างกายของมนุษย์เป็นสิ่งสำคัญ เพราะถ้าไม่มีร่างกายมนุษย์ก็ไม่มีเป็นมนุษย์ ส่วนจิตใจนั้น ก็อาศัยร่างกายไม่สามารถแยกอิสระจากร่างกายได้ มนุษยนิยมเห็นความสำคัญของทั้งร่างกายและใจเสมอกัน

พวกมนุษยนิยมมีความเห็นว่า เราไม่ควรลดมนุษย์ให้ลงไปเป็นสัตว์ และไม่ควรเชิดชูเขาให้เท่าเทียมกับพระเจ้า เพราะผิดธรรมชาติที่มนุษย์ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่พระเจ้าไม่ใช่เทวดา ไม่ใช่พืช มนุษย์มีธรรมชาติของมนุษย์เอง มีร่างกายไม่แข็งแรงอย่างสัตว์บางชนิดที่อาจอยู่ในน้ำได้ตลอดเวลา อยู่ในอากาศตลอดเวลา อยู่ในหิมะโดยไม่มีเครื่องกันหนาว

แต่พวกมนุษยนิยมถือว่าร่างกายของมนุษย์เป็นสิ่งประกอบที่ดีที่สุดของมนุษย์พร้อมกับจิตใจ เพราะทุกสิ่งทุกอย่างเกิดจากร่างกายและจิตใจของมนุษย์ทั้งสิ้น สิ่งที่มีมนุษย์ต้องรักษาให้ดีที่สุด เพราะเป็นสิ่งที่มีความค่าที่สุด คือ "ร่างกาย และ จิตใจ"

มนุษยนิยมมีลักษณะพิเศษตรงที่ว่า เขาได้พัฒนามาจนถึงจิตที่สามารถลิ้มรสสิ่งต่างๆ ได้หลายสิ่ง ไม่มีสิ่งหนึ่งสิ่งใดโดยเฉพาะที่เป็นสิ่งที่ดีที่สุดของมนุษย์ อะไรก็ตามที่ทำให้มนุษย์พอใจก็ดีทั้งนั้น ไม่ว่าจะเป็นอาหาร เครื่องดื่ม สุขภาพ การได้รับการยอมรับนับถือ ความอบอุ่นกับเพื่อน มนุษย์ กิจกรรมทางเพศ การผจญภัย การแสวงหาดัชนีธรรม การเอาชนะอุปสรรค การชื่นชมศิลปะ เหล่านี้ล้วนมีค่าในตัวเอง ไม่สามารถจะทอนสิ่งหนึ่งลงไปเป็นอีกสิ่งหนึ่งได้ คือไม่มีอะไรมีฐานะสูงสุด คนที่มีชีวิตอย่างสมบูรณ์คือคนที่พอใจในสิ่งต่างๆ เหล่านี้ประสานกลมกลืนกัน ไม่มี ความขัดแย้ง หรือถ้ามีก็น้อยที่สุด สังคมที่สมบูรณ์คือ สังคมที่สนองความต้องการทางร่างกายของมนุษย์ได้ทั่วหน้า แล้วเปิด โอกาสให้มนุษย์ได้แสวงหาความชื่นชมกับสิ่งเหล่านี้ได้ตามที่แต่ละคนจะพอใจ²⁴

²⁴ วิทย์ วิศทเวทย์, จริยศาสตร์เบื้องต้น มนุษย์กับปัญหาจริยธรรม, 2532 หน้า 60-63

2.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

มานพ มานะแซม (2541) *การศึกษาเชิงปรัชญาเรื่องคติความเชื่อเรื่องการฟ้อนผีในภาคเหนือ* ผู้วิจัยมุ่งศึกษาถึงเหตุผลและแรงจูงใจของการเกิดพิธีกรรมการฟ้อนผี และความเชื่อของชุมชนในท้องถิ่นนั้น ได้เชื่อมโยงให้ทราบว่าเกิดจากโลกทัศน์แบบใด ตลอดจนพิธีกรรมการฟ้อนผีเป็นการยืนยันความเชื่อเรื่องตายแล้วเกิดหรือไม่ ผลการวิจัยสรุปได้ว่า พิธีกรรมฟ้อนผีมิใช่เป็นเรื่องของการเคารพบูชาพรพบุรุษอย่างเดียว หากเป็นการแสดงออกถึงความมีอำนาจ และความมีหน้ามีตาในสังคม และความเชื่อนี้เป็นการผสมความคิดในแบบวิญญูณนิยม เทวนิยม และกรรมนิยมเข้าด้วยกัน ซึ่งสามารถเชื่อมโยงกับความเชื่อทางพระพุทธศาสนาในเรื่องของการเวียนว่ายตายเกิดได้²⁵

ยุทธพงษ์ สืบศักดิ์วงศ์ (2546) *ความคิดทางปรัชญาในภษิตม้ง* ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ม้งมีแนวคิดทางด้านอภิปรัชญาว่า โลกประกอบด้วยลักษณะสองส่วนที่ปฏิสัมพันธ์กันคือ ส่วนที่เป็นรูปธรรม ซึ่งแสดงผลให้เห็น ได้ผ่านประสาทสัมผัส เช่น ร่างกายมนุษย์และสัตว์ พืช โลก ดวงดาว เป็นต้น ซึ่งม้งเรียกว่า “โลกมนุษย์” และอีกส่วนหนึ่งคือส่วนนามธรรม ซึ่งชาวม้งถือว่าเป็นส่วนที่อยู่นอกเหนือการรับรู้ผ่านประสาทสัมผัส เช่น ขวัญ หรือวิญญูณ และผี เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ม้งเรียกว่า “โลกแห่งผี” ซึ่งโลกทั้งสองนี้มีความสัมพันธ์แนบแน่นกันอย่างแยกไม่ออก สำหรับแนวคิดด้านจริยศาสตร์ ม้งได้สร้างกฎเกณฑ์ต่างๆ สำหรับให้มนุษย์ปฏิบัติตามผ่านความเชื่อทางอภิปรัชญา เช่น การกตัญญูกตเวทีต่อผีบรรพบุรุษ การเคารพเชื่อฟังบิดามารดา การมีความสามัคคีระหว่างพี่น้อง การรักและให้เกียรติกันระหว่างสามีภรรยา และการเคารพผู้อาวุโส เป็นต้น โดยเกณฑ์ตัดสินทางจริยธรรมของชาวม้งมีลักษณะเป็นแบบสัมพัทธนิยม คืออยู่ภายใต้เงื่อนไขของจารีตประเพณีดั้งเดิมว่าสิ่งไหนเป็นสิ่งผิด หรือสิ่งไหนเป็นสิ่งถูก²⁶

รัตนกรณ อัครธรรมรัตน์ (2532) *วิเคราะห์นิทานพื้นบ้านชาวเขาเผ่าม้ง* ผู้วิจัยสรุปผลการศึกษาดังนี้ ชาวม้งมีครอบครัวแบบครอบครัวเดี่ยวและแบบสองครอบครัว การเลือกคู่มักเลือกคู่ด้วยตนเองมากกว่าคลุมถุงชน คนม้งไม่มีการปกครองที่แน่นอน คนม้งมีประเพณีหลายอย่าง เช่น การต้อนรับแขก ประเพณีเกี่ยวกับงานศพ เป็นต้น ส่วนด้านโลกทัศน์นั้น คนม้งยึดหลักประเพณีในการปฏิบัติต่อกันระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ คนม้งเชื่อว่าโลกเป็นศูนย์กลางของจักรวาลเหนือโลกที่มนุษย์อาศัยอยู่ยังมีอีกโลกหนึ่งซึ่งคอยกำหนดและควบคุมชีวิตมนุษย์และธรรมชาติ²⁷

²⁵ มานพ มานะแซม, การศึกษาเชิงปรัชญาเรื่องคติความเชื่อเรื่องการฟ้อนผีในภาคเหนือ, 2541 (บทคัดย่อ)

²⁶ ยุทธพงษ์ สืบศักดิ์วงศ์, ความคิดทางปรัชญาในภษิตม้ง, 2546 (บทคัดย่อ)

²⁷ รัตนกรณ อัครธรรมรัตน์, วิเคราะห์นิทานพื้นบ้านชาวเขาเผ่าม้ง, 2532 (บทคัดย่อ)

ลิตธี บุตรอินทร์ (2523) *โลกทัศน์ชาวไทยล้านนา* เป็นผลงานวิจัยโลกทัศน์ชาวไทย ล้านนาจากวรรณกรรมและภายิตต่างๆ ของล้านนา ผลการศึกษาพบว่า โลกทัศน์ของชาวล้านนา นั้นได้รับอิทธิพลอย่างลึกซึ้งจากพุทธปรัชญาในทุกๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านวัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิต เป็นต้น ซึ่งแนวคิดทางพุทธปรัชญาได้ขัดเกลาจิตใจชาวล้านนาให้เป็นคนอ่อนน้อมถ่อมตน และมีจิตใจดีงาม²⁸

สุริยา สมุทคุปดี และคณะ (2539) *ทรงเจ้าเข้าผี* ผลการวิจัยพบว่า ไสยศาสตร์มีอิทธิพล ต่อวิถีชีวิตของคนไทยในทุกภาค โดยฝากรากหยั่งลึกควบคู่กับความเชื่อทางพระพุทธศาสนา สำหรับสังคมไทยแล้ว ไม่อาจแยกความเชื่อทางไสยศาสตร์กับความเชื่อทางพระพุทธศาสนาออกจากกันได้ เพราะความเชื่อสองส่วนผสมกลมกลืนและเข้ากันได้อย่างสนิทแนบแน่น การประกอบ พิธีกรรมจะมีส่วนผสมกันระหว่างพระพุทธศาสนากับไสยศาสตร์อยู่ตลอดเวลา ไสยศาสตร์คือ พิธีกรรมที่เป็นเทคนิควิทยาเพื่อแก้ปัญหาทางใจ (ความทุกข์) ของคนในโลกนี้ ไม่ว่าจะยุคสมัยจะ เปลี่ยนแปลงไปอย่างไร ไสยศาสตร์ก็ยังเป็นทางออกสำหรับคนที่มีความทุกข์และต้องการหาที่พึ่ง ทางใจอย่างปัจจุบันทันด่วนได้ตลอดเวลา ในขณะที่พระพุทธศาสนาเป็นหลักการแห่งความถูกต้อง ดีงามเพื่อแก้ปัญหาของชีวิตในโลกหน้ามากกว่าโลกนี้²⁹

อนุพนธ์ สนิท (2545) *การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมของชาวม้งกับวัฒนธรรมไทย : กรณีศึกษาชาวม้งบ้านหนองหอยใหม่ ตำบลแม่แรม อำเภอแมริ่ม จังหวัดเชียงใหม่* ผลการวิจัยพบว่า ลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรมและสังคมม้งนั้น ยังคงดำเนินตามประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิมตามความ เชื่อเรื่องผี โดยเฉพาะผีบรรพบุรุษ และมีพิธีกรรมเลี้ยงหรือเซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษเป็นประจำทุกปี ซึ่ง ชาวม้งยึดถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด สำหรับปัจจัยที่มีผลต่อการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมม้งกับ วัฒนธรรมไทยนั้นเกิดจากการที่ชาวม้งรุ่นใหม่ได้เข้าไปศึกษาหรือทำงานในเมือง จึงรับเอา วัฒนธรรมไทย (วัฒนธรรมเมือง) เข้าไปในชุมชนของตนเอง เช่น ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีลอย กระทง เป็นต้น ซึ่งชาวม้งในชุมชนยอมรับวัฒนธรรมดังกล่าวได้ แต่ในขณะเดียวกันก็ยังคงรักษา และสืบทอดประเพณีการเซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษตามแบบอย่างบรรพบุรุษไม่เปลี่ยนแปลง³⁰

²⁸ ลิตธี บุตรอินทร์, *โลกทัศน์ชาวไทยล้านนา*, 2523 (บทคัดย่อ)

²⁹ สุริยา สมุทคุปดี และคณะ, *ทรงเจ้าเข้าผี*, 2539 (บทคัดย่อ)

³⁰ อนุพนธ์ สนิท, *การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมของชาวม้งกับวัฒนธรรมไทย : กรณีศึกษาชาวม้งบ้าน หนองหอยใหม่ ตำบลแม่แรม อำเภอแมริ่ม จังหวัดเชียงใหม่*, 2545 (บทคัดย่อ)